

**PARTICIPAREA CIVICĂ
ÎN SERBIA ȘI ROMÂNIA**

Impresum

Editura:

Centrul pentru Dezvoltarea Societății Civile
Zrenianin, Makedonska 11
www.cdcs.org.yu
e-mail: cdcs@cdcs.org.yu

Redactor:

Vladimir Ilić

Traducere:

Rodica Ursulescu Miličić
Diniku Vojin
Marinica Ciobanu

Tipografia:

“Preporod”, Beograd

Conținutul publicației este responsabilitatea exclusivă a autorilor și nu poate fi interpretat drept atitudine oficială a Uniunii Europene.

PREFAȚĂ	4
Dragan Kalejski: PARTICIPAREA CIVICĂ – NOȚIUNEA, FORMELE TRADIȚIONALE ȘI NOI FORME DE PARTICIPARE	7
Toró Tibor: PARTICIPARE CIVILĂ ÎN ROMÂNIA – POSIBILITĂȚI ȘI STRATEGII	15
Toró Tibor: CELE MAI IMPORTANTE FORME DE PARTICIPARE CIVILĂ ÎN ROMÂNIA	35
Vladimir Ilić: LEGISLAȚIA ȘI PARTICIPAREA CIVICĂ ÎN SERBIA	39
Zlatko Jelisavac: CELE MAI IMPORTANTE FORME DE PARTICIPARE CIVILĂ ÎN SERBIA	49
Vladimir Arsić: AVOCATUL POPORULUI COMUNEI ZRENIANIN – EXPERIENȚE	53
Vladimir Ilić: PARTIDELE POLITICE ȘI PARTICIPAREA CIVILĂ	69
Vasile Gherheș: IMPORTANȚA MASS-MEDIEI ÎN EXERCITAREA DREPTULUI DE PARTICIPARE ÎN LUAREA DECIZIILOR	77
Miroslav Keveždi: SERVICIUL PUBLIC ȘI CETĂȚENII	85

PREFAȚĂ

Participarea civică activă în adoptarea hotărârilor constituie una dintre premisele apropierii Serbiei de standardele europene pe planul organizării politice a societății. Cadrul instituțional global al democrației parlamentare va fi lipsit de conținutul său real în caz că cetățenii nu vor putea să participe la luarea unor decizii relevante din aspect social. Cetățeanul activ reprezintă un factor deosebit de important la nivelul autogovernărilor locale, unde treburile publice este în măsură mai mare posibil să fie guvernate și în mod nemijlocit, nu numai prin reprezentanții aleși în mod liber. Aceasta nu înseamnă că participarea civică este limitată la nivel local. Absența inițiativelor și acțiunilor civice directe active în treburile publice parlamentare la nivel de stat ar reprezenta înlocuirea democrației, care este prescrisă în Constituție, prin partocrație reală. Pe de altă parte, guvernarea statului și a altor totalități organizatorice și teritoriale prin reprezentanții aleși în mod liber, face să scadă substanțial pericolul de luarea unor hotărâri nechibzuite sau de ceea uneori este numit „democrația totalitară”. Dezvoltarea politică modernă presupune completarea reciprocă a sistemului reprezentativ cu participarea directă a cetățenilor; concomitent, după natura lucrurilor, la nivel de stat domină prima formă, iar la niveluri mai mici de organizare socială cea de a doua formă de activitate politică.

Schimbările pe acest plan Serbia le realizează în împrejurări în același timp și favorabile și nefavorabile. Moștenirea trecutului apropiat

incontestabil că împovărează în diverse moduri și un număr mare de cetățeni din această cauză se feresc de orice fel de angajare publică. Pe de altă parte, situația politico-geografică, care se manifestă prin înconjurarea treptată a Serbiei de țări membre ale Uniunii Europene acționează favorabil în câteva moduri. În țările vecine pot fi aflate puncte de sprijin în felul lor, motivate cel puțin parțial de interesele comune pentru accelerarea proceselor care apropie Serbia de standardele europene. Pe lângă aceasta, și schimbul de experiență cu noile state membre ale Uniunii Europene cu care Serbia se mărginește poate fi folosit, și, spre fericire, adeseori este și folosit, ca posibilitate de evitare a problemelor cu care s-au confruntat vecinii sau ca aplicare a soluțiilor pe care el deja le-a verificat pe planul depășirii tuturor problemelor. Este de înțeles că, atunci când este vorba despre Districtul Banatului Central, Centrul de Dezvoltare a Societății Civile și-a căutat prima oară partener în Centru Euroregional pentru Democrație din Timișoara. Banatul este despărțit prin granițe de stat, dar prin caracteristicile sale numeroase constituie un tot unitar, iar experiența dobândită într-o parte a sa în mare măsură este aplicabilă și în cealaltă parte a sa, care aparține unui alt stat. Cetățenii din Districtul Banatului Central și din Județul Timiș sunt orientate, la fel ca și statele lor, unul spre altul. Această publicație, în care sunt expuse unele dintre rezultatele acțiunii pe care au întreprins-o organizațiile neguvernamentale menționate demonstrează posibilitățile folosite și

nefolosite de colaborare și sugerează noi metode și direcții de meditare despre care sperăm că sunt fructuoase și cu perspectivă.

După cum se întâmplă în cazurile când se elaborează o publicație cu un asemenea conținut, în faza de pregătire se aplică, în măsura în care înseși textele permit așa ceva, „metoda pâlniei”, respectiv a expunerii anumitor probleme începând cu cele cu caracter mai general și continuând cu cele cu caracter mai concret. S-a insistat ca și cadrele juridice, rolul cetățenilor și mediilor, funcționarea instituțiilor specifice, după cum este instituția care îi protejează pe cetățeni – avocatul poporului – la Zrenianin, să fie cuprinse într-un mod în același timp integral din aspectul conținutului și relevant din aspect practic. În ce măsură s-a reușit în acest sens vor aprecia cititorii acestei publicații. Sprijinul Agenției Europene pentru Reconstrucție a determinat în mod esențial reușita întregii acțiuni, ei îi aparțin cuvintele de mulțumire, iar protagoniștilor incluși în același timp le revine îndatorirea și necesitatea ca acțiunea să fie continuată, extinsă și aprofundată. Cadrul comparativ româno-sârbesc în care ea a fost planificată și implementată reprezintă calea aleasă pentru viitoarele activități pe acest plan.

Vladimir Ilić

Dragan Kalejski

PARTICIPAREA CIVICĂ NOȚIUNEA, FORMELE TRADIȚIONALE ȘI NOI FORME DE PARTICIPARE

Mențiuni introductive

În Iugoslavia socialistă, unipartidă, ca dealtfel și în țările așa-zisului socialism realist, într-o perioadă îndelungată de mai mulți ani a fost creat, cultivat și menținut o părere în aparență reală cu privire la participarea la o scară largă a poporului în procesul de deciderie, atât când a fost vorba despre chestiunile vizând politica de stat la nivel înalt, cât și problemele din viața obișnuită, de fiecare zi în comunitatea locală. Deși sprijinul cursului politic din partea „maselor largi populare” într-adevăr a fost considerabil, în țările din blocul socialist poporul în esență nu a avut alternativă și doar confirma hotărârile deja adoptate. Nu a existat o participare reală. În toate sferile și la toate treptele deciderii, inițiativa și cuvântul final erau în mâinile elitei politice unipartide.

Prin instaurarea sistemului multipartid, atât în România, cât și în Serbia, au fost create condiții, dar și necesitatea unei paticipări mai mari, sau, mai precis spus, autentice a cetățenilor. Cât privește Serbia, ea a intrat cu destulă întârziere în schimbările și reformele democratice

autentice, dat fiind că anii 90 doar au confirmat forța manipulării politice, care a avut rezultat rămânerea în urmă a Serbiei, atât din aspect politic, cât și economic și din alte privințe, toate acestea prin „respectarea voinței poporului”.

Se poate spune că abia începând din anul 2000 Serbia începe să realizeze reforme autentice, în care și participarea civică ocupă un loc însemnat. Ba chiar și mai mult, se consolidează conștiința cu privire la necesitatea unei participări cât mai mari, mai ales când este vorba de autoguvernarea locală, unde cetățeanul activ reprezintă condiția pentru o democrație locală eficientă.

Pentru a participa cât mai mult în procesul de dare a inițiativelor și de adoptare a hotărârilor, cetățenii trebuie neapărat să aibă motive, respectiv să fie conștienți că activismul lor are sens – că participarea nemijlocită a cetățenilor într-adevăr schimbă condițiile și modul de viață.

Formele de participare tradiționale

În perioadele dinainte de schimbările democratice reale și de instaurare în primul rând a pluralismului politic, cetățenii au fost una din verigile procesului de decizie și anume prin participarea la alegeri, la referendumuri, în consiliile comunale, în consiliile comunităților locale și în dezbaterile publice. Formele menționate de participare a cetățenilor reprezintă formele tradiționale. Ele au existat și înainte, ele există și

astăzi. Se deosebesc doar împrejurările sociale, cadrul politic, care se deosebește de cel de odinioară. Și în mențiunile introductive s-a spus ceva în legătură cu aceasta.

Caracteristica acestor forme de participare este lipsa unui activism nemijlocit al cetățenilor atunci când este vorba despre procesul de propunere și de procedura cu ocazia luării unor hotărâri importante. Aci cetățeanul este un simplu participant, într-un model politic dat dinainte, unde forma și esența deciderii sunt departe de participarea civică autentică și esențială.

Noi forme de participare

Nu numai că cetățenii dau o nouă formă și substanță formelor tradiționale de participare, ci ei pun stăpânire și pe noi forme. Esența și principala deosebire, care caracterizează noile forme este autoinițiativa cetățenilor. Fără niciun fel de participare directă sau indirectă a organelor de stat, uneori și fără voința acestora, cetățenii inițiază și aplică o seamă de inițiative cu scopul de a-și îmbunătăți condițiile de viață.

Prin autoorganizare pe baza unor scopuri și interese similare sau comune (colective), grupurile de cetățeni dau inițiative de diferite feluri și de caracter diferit. Cândva chemările de neconceput la toleranță când este vorba despre libertățile confesionale și sexuale, de exemplu, obțin „drept de cetățenie” – articularea intereselor comune și promovarea lor

devin o parte firească a vieții de fiecare zi. Asociațiile cetățenilor care au fost participanți în războaiele de pe teritoriul fostei RSFI, asociațiile refugiaților și persoanelor făcute să emigreze, precum și multe altele, au luat naștere ca necesitate comună a celor care au fost victime ale evenimentelor din timpul războiului, de după război, ai tranziției și de altă natură, folosesc ca spațiu informativ public pentru soluționarea problemelor care în cel mai direct mod se referă la ei.

Diferite uniuni ale cetățenilor merg un pas înainte nu numai pentru a promova în public propriile idei și scopuri, ci ca prin acționarea lor să influențeze în cel mai direct mod (făcând propuneri și dând inițiative) asupra modificărilor legale posibile și referitor la noi soluții în domeniile care nu sunt suficient cuprinse și prin inițiativele organelor de stat, îndeosebi la nivel local.

Internetul, ca o formă de comunicare nouă, revoluționară, devine și spațiu pentru promovarea tuturor intereselor, ideilor și intereselor sus menționate ale cetățenilor.

Și organizarea politică, îndeosebi când este vorba despre nivelul local, reprezintă o nouă formă de participare a cetățenilor. Tendința ca problemele comunității locale să fie soluționate prin participarea populației locale în activitatea partidelor locale, este o formă legitimă de participare directă a cetățenilor cu scopul de a rezolva probleme vizând autoguvernarea locală.

Ceea ce dă o importanță și mai mare noilor forme de participare civică este anturajul, care afirmă activismul civic. Mediile trebuie să

„acopere” în mod just toate inițiativele care sunt călăuzite de interesele celor mai variate grupe de asociații ale cetățenilor. Raportul politicii locale față de participarea civică. Raportul autogovernării locale față de inițiativele civice are două aspecte. La drept vorbind, trebuie spus că și pe mai departe există rezistențe la o participare mai largă a cetățenilor.

Pe de o parte, autoritățile locale rezolvă numeroase inițiative ale cetățenilor prin formarea de „grupuri de lucru” care, se consideră, după principiul „pregătirii profesionale” au capacități suficiente pentru a da răspunsuri la toate inițiativele cetățenilor.

Pe de altă parte, există moduri de abordare mai puțin elitiste, atunci când se lucrează cu cetățenii pe o platformă de comunicare mai largă, după principiul de service-uri pentru cetățeni, alături de înțelegerea la o scară largă și îndeplinirea a tot felul de necesități – principiul care spune că nu trebuie să te postezi deasupra cetățenilor, ci trebuie să-i consideri parteneri legitimi în rezolvarea politicilor locale.

Ceea ce trebuie să legitimeze orice putere locală în cel mai pozitiv sens al cuvântului este identificarea problemelor persoanelor cu nevoi speciale. Soluțiile bune în domeniul transporturilor, accesibilității la ghișeurile oficiilor poștale, băncilor și la service-urile locale, demonstrează o atitudine pozitivă a autogovernării locale față de persoanele cu nevoi speciale.

Probleme în procesul deciderii

Problemele în procesele de inițiere a anumitor chestiuni, procedurile și adoptarea hotărârilor, pot veni atât de la reprezentanții autorităților locale, cât și de la cetățenii înșiși, ca participanți în procesul de luare a hotărârilor.

Autoritățile le caracterizează dilema mereu prezentă dacă trebuie acordată prioritate opiniei publice de specialitate sau celei laice cu ocazia rezolvării problemelor la nivel local. Nu este rar fenomenul ca inițiativelor civice să nu li se acorde însemnătatea cuvenită, deoarece cetățenii inițiază probleme pentru care nu sunt calificați și destul de instruiți.

Pe de altă parte, tot mai puternice sunt tendințele că numai interacțiunea opiniei publice și a cetățenilor, care cel mai direct sesizează problemele cu care se confruntă, pot fi găsite cele mai bune soluții în folosul ambelor părți, pe principiul înțelegerii reciproce și al completării unii pe alții.

Când este vorba despre cetățeni, nu este rar cazul când nu există conștiință despre necesitatea unei participări largi. Este un fenomen frecvent suspiciunea în ceea ce privește obținerea unor rezultate pozitive. Încrederea în forțele proprii cel mai bine se obține din exemplele de practică bună. Activismul civic trebuie neapărat să dea rezultate pozitive deoarece numai în acest mod capătă caracter de masă o idee atât de importantă în activitatea comunității locale.

Autogovernarea locală trebuie neapărat, din partea sa, să facă totul cu scopul de a include un număr cât mai mare în procesul de decidere. Ea trebuie să creeze un climat privind necesitatea și scopul participării directe, care are sens și dă rezultate pozitive. De asemenea, autogovernarea locală trebuie să ofere sprijin financiar adecvat activismului civic.

Pretutindeni unde permite situația, trebuie inclus un număr cât mai mare de oameni în procesele deciderii.

Nu poate exista decidere adevărată și eficientă fără informații adevărate și accesibile. Autogovernarea locală, ca service al cetățenilor, trebuie în permanență să ofere informații exacte și în timp util cetățenilor, oricând cer aceștia, dar aceasta trebuie să fie și o activitate proprie permanentă cu scopul de a informa opinia publică în legătură cu problemele de importanță generală.

Cei angajați în organele și serviciile autogovernării locale, îndeosebi cei care ajung în contact direct și zilnic cu cetățenii, trebuie să fie instruiți pentru o activitate atât de importantă este și conștiința despre cetățeni ca factori activi în procesul de decidere.

Principiile activității comune a cetățenilor

Perioada sistemului socialist unipartid, perioada marilor frământări în anii de război nouăzeci, precum și schimbarea furtunoasă

a puterii în anul 2000, cu toate efectele însoțitoare, au lăsat urme asupra unui număr mare de cetățeni. Nici astăzi nu sunt rare cazurile când apartenența partinică joacă un rol mai mare decât interesul civic comun. Nu este ușor să împeci și „să aduci la aceeași masă” pe protagoniștii care până nu demult au avut atitudini politice de neimpăcat. Iar participarea civică presupune tocmai că dreptul la participare îl au toți, indiferent de angajamentul politic actual sau cel din trecut.

Prin aceasta va fi îndeplinit și următorul principiu important: trebuie promovate propriile idei, dar și respectate părerile și opțiunile altora.

În fine, cetățenii trebuie să fie conștienți că interesele speciale, individuale sau de grup se pot realiza numai în acord cu interesele generale ale tuturor cetățenilor. Conștiința despre necesitățile diferite trebuie să fie prezentă la toți cetățenii.

Toró Tibor

PARTICIPARE CIVILĂ ÎN ROMÂNIA – POSIBILITĂȚI ȘI STRATEGII

Autoritățile statului sunt instituțiile de bază ale democrației reprezentative, însemnând cedarea puterii de decizie de la cetățeni la reprezentanții acestora. Din punct de vedere teoretic, acest sistem garantează drepturile, libertățile și nevoile cetățenilor prin delegații lor, care au fost meniți să-i apere interesele. Cu toate acestea, practica arată că de multe ori reprezentanții aleși se izolează – voluntar sau involuntar – de cei care i-au ales, nesatisfăcând nevoile și nerespectând drepturile acestora. Mai mult, experiența arată, că singura șansă a cetățenilor de a influența în mod radical decizia politică se ivește din patru în patru ani la alegerile democratice, când pot să-și schimbe delegații care nu i-au reprezentat.

Pentru a remedia situația, de-a lungul timpului s-au dezvoltat diferite forme de participare civilă, prin care cetățenii pot influența puterea politică în luarea deciziilor. Pe lângă acesta, treptat s-a dezvoltat și cadrul legislativ al acestor posibilități, care definește aceste forme de participare ca și drepturi câștigate de cetățeni. Paralel cu legiferarea s-au creat instituții politice care au ca obiectiv apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor în raportul lor cu autoritățile publice.

Formele de participare civilă în România

În România – ca și în majoritatea țărilor post-sovietice – participarea civilă este un concept relativ nou. Sistemul totalitar, ca atare, nu a permis organizarea liberă și influențarea deciziilor din partea cetățenilor.

Acțiunile ce vor fi prezentate mai jos au devenit posibile cu schimbările din 1989, dar cadrul legal a acestora s-a forma treptat după anul 2000, când tratativele de aderare la forurile europene s-au accentuat.

În alineatele următoare sunt prezentate cele mai importante forme de participare civilă care pot fi întâlnite în România, diferențiind acelea care sunt reglementate prin constituție sau legile țării de acelea care au fost folosite de anumite organizații civile în țară. Totodată, pentru a rezuma formele prezentate, ele sunt incluse într-un tabel, care se regăsește la capătul acestei lucrări.

1. Dezbaterea publică

Prin dezbateri publice se înțelege o dezbateri organizată de o instituție publică cu scopul de a colecta opiniile populației despre o anumită temă sau proiect de lege. Organizarea dezbaterii publice este reglementată de *Legea 52/2003 privind transparența decizională în administrația publică*, care obligă autoritățile publice de a informa și de a supune dezbaterii publice proiectele de actelor normative, respectiv de

a permite accesul la luarea deciziilor administrative și procesele verbale ale ședințelor publice.

Totodată legea sus menționată reglementează condițiile de organizare a dezbaterii publice. Acesta are mai multe aspecte:

- obligă autoritatea publică să informeze publicul larg despre intenția de a elabora un nou act normativ prin toate mijloacele posibile – site-ul și sediul propriu sau prin intermediul mass-mediei.
- organizarea dezbaterii publice este obligatorie numai în cazul în care este cerut de o asociație legal constituită, instituția publică inițiatore de lege, sau o altă instituție publică.
- sugestiile apărute în cadrul dezbaterii publice au doar valoarea de recomandare pentru administrația publică organizatoare, aceasta nefiind obligată să țină cont de acestea în procesul de elaborare al actului normativ.

2. Petiție

În legislația românească prin petiție se înțelege o cerere, reclamație, sesizare sau propunere pe care un cetățean ori o organizație legal constituită o poate adresa autorităților și instituțiilor publice. În 2002 Guvernul României a emis *Ordonanța nr.27/2002 privind reglementarea activității de soluționare a petițiilor* și care a fost aprobat de Parlament prin Legea nr.233/2002.

Această lege descrie care sunt regulile adresării și soluționării petițiilor, și anume:

1. orice cetățean sau organizație are dreptul să formuleze petiție autorităților publice
2. autoritățile publice au un compartiment distinct, care se ocupă cu înregistrarea și rezolvarea petițiilor
3. pe petiții trebuie să apară semnătura și datele de identificare a petiționarului
4. compartimentul menționat la punctul 2 trebuie să trimită răspunsul în termen de 30 de zile petiționarului, indiferent de conținutul acesteia.

Legea privind reglementarea activității de soluționare a petițiilor, similar cu cea care reglementează dezbaterile publice, nu precizează care sunt obligațiile exacte ale autorităților publice în cazul soluționării petițiilor. Cu toate că vorbește despre obligația de a trimite un răspuns petiționarului, nu precizează care ar trebui să fie conținutul acestor răspunsuri.

3. Cerere adresată Avocatului Poporului

Prin definiție, instituția Avocatul Poporului are drept scop apărarea drepturilor și libertăților cetățenilor – fără deosebire de cetățenie, vârstă, sex, apartenență politică sau convingeri religioase – în raporturile acestora cu autoritățile publice. Activitatea Avocatului Poporului este reglementată de *Constituția României* și de *Legea nr.35/1997 privind organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului*. Aceasta din urmă a fost modificată de mai multe ori în 1998,

2002 și 2004. Avocatul Poporului poate cerceta actele sau faptele administrative ale autorităților publice legate de următoarele probleme:

- a) drepturile omului, egalitate de șanse între bărbați și femei, culte religioase și minorități naționale;
- b) drepturile copilului, familiei, tinerilor, pensionarilor, persoanelor cu handicap;
- c) drepturi în armată, justiție, poliție, penitenciare;
- d) drepturi legate de proprietate, muncă, protecție socială, impozite și taxe.

Pe lângă atribuțiile sus-menționate, legea exclude cercetarea actelor sau faptelor anumitor instituții de stat, cum ar fi Camera Deputaților, Senatul, Președintele României, Guvernul, Curtea Constituțională, Președintele Consiliului Legislativ, autorității judecătorești.

În cazul unei sesizări adresate Instituției Avocatului Poporului, aceasta are următoarele posibilități de acțiune:

1. Anchetă – Avocatul Poporului are dreptul *să facă anchete proprii* în cazurile sesizate și să ceară autorităților administrației publice orice informații sau documente necesare anchetei

2. Recomandare – în exercitarea atribuțiilor sale, Avocatul Poporului *emite recomandări* prin care sesizează autoritățile administrației publice asupra ilegalității actelor sau faptelor administrative

3. Cerere – în recomandare cere autoritatea publică respectivă să înceteze activitatea ilegală. Dacă administrația publică respectivă nu ia măsurile necesare pentru înlăturarea ilegalităților constatate, avocatul poporului se adresează autorităților administrației publice ierarhic superioare, care sunt datoare să îi comunice, în termen de cel mult 45 de zile, măsurile luate.

4. Raport special – în cazul în care Avocatul Poporului constată, cu prilejul cercetărilor întreprinse, *lacune în legislație sau cazuri grave de corupție, ori de nerespectare a legilor țării*, va prezenta un raport, conținând cele constatate, președinților celor două Camere ale Parlamentului sau, după caz, primului-ministru.

5. Puncte de vedere – la cererea Curții Constituționale dar și din propria inițiativă, poate formula puncte de vedere cu privire la anumite legi înaintea promulgării acestora

Analizând activitățile avocatului poporului putem observa, că aceasta nu este o instituție puternică în România. Acesta se datorează faptului că – fiind o instituție centrală – este copleșită de cereri și sesizări, neavând resursele personale și financiare necesare pentru a avea un impact mai accentuat. Din acest motiv, organizațiile civice mai puternice nici nu se adresează Avocatului Poporului, încercând să influențeze puterea de decizie prin alte modalități. O altă explicație a impactului slab a instituției Avocatului Poporului este lipsa de încredere a populației. Cu toate că, în multe cazuri, Avocatul Poporului nu este

prezent în dezbaterile civile importante, în acelea în care se implică, nu apără drepturile cetățenilor și a populației, ci ale puterii sau ale demnitarilor. Un caz elocvent de acest fel este argumentarea prezentată de domnul Ioan Moraru¹ în sprijinirea deciziei Curții Constituționale în ceea ce privește neconstituționalitatea Legii de funcționare a Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității. Consiliul a fost creat pentru cercetarea arhivelor securității, respectiv deconspirarea colaboratorilor și angajaților fostei poliții politice. Moraru a atacat exact ultima funcție a CNSAS-ului, argumentând faptul, că numai un judecător poate să dea verdict de colaborare. Prin această declarație el se poziționează clar împotriva nevoilor și intereselor cetățenilor și a societății, care vor transparentizarea puterii politice din acest punct de vedere.

4. Inițiativa legislativă a unui grup de cetățeni

În România, cetățenii au posibilitatea de a iniția propuneri legislative privind probleme care nu sunt reglementate prin lege sau pentru amendarea unor legi în vigoare sau , respectiv pot propune revizuirea constituției. Acest drept este asigurat de Constituția României și descris în *Legea nr.189/1999 privind exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni*. Această lege a fost modificată și completată în 2004, prin *Legea nr.76/2004*. O lipsă enormă a acestei legi este faptul că

---

¹ Avocatul Poporului în momentul de față în România

cetățenii pot iniția schimbarea legislației numai pe plan național, neputând influența deciziile autorităților locale în acest fel.

Legea descrie procedura exactă prin care cetățenii pot iniția schimbarea legilor sau revizuirea constituției. În cazul constituției, proiectul trebuie să fie sprijinit de către 500 000 de cetățeni cu drept de vot, care reprezintă cel puțin jumătate din județele țării și București. Totodată fiecare dintre aceste județe trebuie să fie reprezentat de cel puțin 20 000 de persoane. În cazul în care are sprijinul popular, revizuirea Constituției poate fi inițiată exclusiv de către Președintele României la propunerea cetățenilor susmenționați. Formularea articolului 150 al Constituției, care precizează acest lucru nu specifică exact, dacă Președintele este obligat sau nu să inițieze schimbarea.

În cazul inițiativei legislative, ea trebuie să fie sprijinită prin semnătura a un număr de 100 000 de cetățeni cu drept de vot care provin din cel puțin un sfert din județele țării, și București. Legile vizate nu pot fi din domeniul fiscal, cu caracter internațional, amnistia și grațierea. Dacă există sprijinul popular, legea este promovată și susținută în Parlament de un comitet de inițiativă. Acest comitet este format din 10 cetățeni cu drept de vot, care sprijină proiectul legislativ. Totodată, proiectul de lege trebuie să aibă avizul Curții Constituționale, care verifică caracterul constituțional și criteriile formale ale legii. În cazul în care Curtea dă aviz pozitiv propunerii legislative, prima cameră parlamentară sesizată cu inițiativa legislativă este obligată să înceapă procedura parlamentară de legiferare.

Este important de menționat că nici în cazul cererii de revizuire Constituției și nici în cazul inițiativei legislative legea nu garantează succesul inițiativei.

Din cauza cerințelor excesive și a rezultatelor nesigure, această formă de participare civilă nu este folosită de către cetățeni. În perioada post-1989 a existat o singură inițiativă legislativă cetățenească pentru înființarea unei universități de stat cu predare limba maghiară, sprijinită de Uniunea Democratică Maghiară din România.

5. Referendum

Referendumul este consultare directă a cetățenilor, prin vot, asupra unei probleme de o deosebită importanță pentru stat sau o unitate administrativ-teritorială. Organizarea unui referendum este reglementată prin Constituția României și prin *Legea nr. 3/2000 privind organizarea și desfășurarea referendumului*. Referendumul local este reglementat de *Legea nr.393/2004 privind Statutul aleșilor locali* și *Legea nr.215/2001 a administrației publice locale*.

Legile reglementează condițiile de valabilitate ale unui referendum, respectiv care sunt cazurile în care se poate organiza referendum. Un referendum este valabil, dacă participă cel puțin jumătate plus unul din numărul persoanelor înscrise în listele electorale, și sunt cinci cazuri, când legea permite organizarea unui referendum:

1. cu privire la probleme de interes național – Președintele României, după consultarea Parlamentului, poate iniția organizarea unui

referendum, cu privire la probleme de interes național. Totodată, are dreptul exclusiv de a fixa data referendumului prin decret prezidențial. Legea 3/2000 precizează care sunt probleme de interes național. Cele mai importante dintre acestea sunt măsurile privind reforma și strategia economică a țării, deciziile politice privind organizația administrației publice, autonomia locală, organizarea învățământului, cultelor și a proprietății publice și private, structura sistemului de apărare, armata sau integrarea europeană.

2. demiterea Președintelui – În cazul săvârșirii unor fapte grave, Președintele României poate fi suspendat de Parlament, după consultarea Curții Constituționale. Pentru validarea deciziei se organizează referendum. Președintele este demis, numai în cazul în care majoritatea cetățenilor înscriși în listele electorale au votat pentru demitere.

3. revizuirea Constituției – Revizuire a constituției este supus unui referendum, după ce proiectul de lege constituțională este adoptat cu o majoritate de cel puțin două treimi a Camerei Deputaților și a Senatului. Dacă referendumul nu este valid, sau cetățenii au votat împotriva revizuirii, noua Constituție nu intră în vigoare.

4. referendum local – În probleme de interes deosebit pentru unitățile administrativ-teritoriale consiliile locale sau județene – sau în anumite cazuri primării – pot consulta direct locuitorii unității respective. Referendumul local se organizează pe o zi și valabilitatea sa este similară cu cea a referendumului național.

5. referendum local pentru demiterea primarului – Primarii pot fi revocați în urma unui referendum. Acesta este singurul caz, în care populația ca atare poate iniția organizarea referendumului. În urma cererii a cel puțin 25% dintre locuitorii cu drept de vot a orașului sau comunei se organizează referendum pentru demiterea primarului. Dacă votul este valabil și majoritatea celor care s-au prezentat au votat pentru demiterea primarului, primarul este demis.

După cum se poate observa, în majoritatea cazurilor cetățenii nu pot iniția organizarea unui referendum și nici rezultatul acestuia nu este foarte clar. În afara cazurilor în care tematica referendumul precizează un obiectiv prestabilit – cum ar fi demiterea Președintelui sau a primarilor, respectiv revizuirea constituției – legea nu precizează care sunt următorii pași în cazul unui referendum valabil. Cu alte cuvinte, în cazul referendumului cu privire la probleme de interes național sau local, referendumul valabil nu obligă Parlamentul, Consiliul Local sau Consiliul Județean să acționeze în concordanță cu rezultatul votului, referendumul fiind doar o formă de presiune politică asupra autorității cu drept decizional.

În România s-au organizat patru referendumuri naționale – două pe tema revizuirii constituției în 1991 și 2003, respectiv unul pentru demiterea președintelui și unul pentru introducerea sistemului electoral uninominal amândouă în 2007. Din acestea numai primele două au fost

valabile, celelalte nerespectând condiția de participarea de cel puțin jumătate plus unul din numărul persoanelor înscrise în listele electorale.

6. Manifestarea de protest

În România, ca și în celelalte țări democratice, cetățenii au dreptul de a-și expune opiniile politice, sociale sau de altă natură, prin participarea sau organizarea de mitinguri, demonstrații sau manifestații. Organizarea și desfășurarea acestor adunări publice este reglementată de Legea nr.60/1991 privind organizarea și desfășurarea adunărilor publice, care a fost modificat și complementat de către Legea nr. 31/2004, respectiv Legea nr. 208/2004.

Legea descrie exact cum trebuie să se desfășoare o demonstrație și care sunt criteriile formale care trebuie îndeplinite. Cele mai importante dintre acestea sunt următoarele:

1. Adunarea trebuie declarată la Primărie și înregistrată la Jandarmerie. În majoritatea cazurilor aceste notificări sunt luate la cunoștință

2. Adunarea se interzice, dacă are ca scop propagarea ideilor totalitare de natură fascistă, comunistă, rasistă, șovină, defăimarea țării și a națiunii, îndemnul la ură națională sau religioasă, incitarea la discriminare, la violență publică și la manifestări obscene, contrare bunelor moravuri.

3. În cazul unei adunări neinterzise autoritățile locale trebuie să asigure condițiile necesare pentru organizarea normală a adunării:

închiderea circulației dacă este cazul, interzicerea organizării altor adunări la același loc ș.a.

4. Se desemnează responsabilii proprii, care răspund din partea organizatorilor pentru desfășurarea normală, se desemnează oameni de ordine proprii și perimetrul teritorial unde se va desfășura adunarea.

Cu toate că manifestația de protest este una dintre cele mai importante forme de participare civilă, ea nu are rezultat direct asupra puterii de decizie. Ea poate fi o formă puternică de presiune politică, dacă este sprijinit de un număr considerabil de cetățeni.

În afara formelor de participare civilă prezentate mai sus în România s-au mai folosit și alte forme, care nu sunt reglementate prin lege. Acestea sunt următoarele:

7. Audierea publică

Audierea publică este o procedură de consultare publică prin care organizațiile civile, dar nu numai, încearcă să influențeze actul decizional al politicilor publice. Acestea sunt întâlniri cu reguli formale, care oferă un cadru riguros și eficient de colectare a opiniilor și punctelor de vedere ale grupurilor de interese pentru care subiectul în dezbateră prezintă importanță.

Întâlnirile sunt organizate după un scenariu prestabilit care are următoarele elemente:

1. comisia de inițiere – ea este organizatorul audierii publice, care alege tema dezbaterii, identifică grupurile de interese, pe care le invită la dezbateri.

2. martorii – sunt reprezentanții grupurilor de interese, care formulează declarații pe tema dezbătută. Oricine poate să devină martor, dacă se înscrie la audiere depunând sinteza declarației în scris.

3. comisia de experți – organizatorul identifică experții subiectului, care au ca rol colectarea opiniilor martorilor. Într-o fază următoare ei elaborează sinteza acestora, prezentând un raport al audierilor. Raportul prezintă nu numai opiniile și punctele de vedere ale martorilor, dar și recomandările experților. Pe lângă acestea ei au dreptul să pună întrebări martorilor

4. mass-media – este observatorul evenimentului, având ca rol informarea publicului larg.

5. publicul interesat – la audiere sunt invitați și cetățenii interesați, care însă au rolul de observator neputând participa la dezbateri.

Procedura de audiere publică este o formă de participare civilă eficientă, pentru că se pot colecta un număr mare de opinii – pro și contra –, și au ca rezultat raportul susmenționat care păstrează în scris opiniile majoritare și minoritare, respectiv recomandările aduse autorităților publice.

8. Activitatea de advocacy

Activitatea de advocacy este un șir de activități și demersuri care au ca scop influențarea deciziilor și politicilor publice în favoarea unui grup de interes. În cele mai multe cazuri activitatea de advocacy este folosită de mediul de afaceri, dar în ultimul timp este încercată și de alte grupuri. Ea poate încadra majoritatea activităților prezentate până acuma. În afara acestora poate include activități ca scrisori deschise către mass-media, contactarea reprezentanților politici, distribuirea materialelor educaționale pe tema respectivă.

Cele mai importante teme întâlnite sunt avortul, drepturile copiilor, animalelor, bicicliștilor sau tinerilor, protecția consumatorilor, reforma educațională, agrară, lupta împotriva corupției.

9. Nesupunere civilă

În Europa Centrală și de Est nesupunerea civilă este o formă de participare civilă destul de controversată și totodată necunoscută. Ea poate fi considerată cea mai radicală formă de participare civilă și se poate defini ca împotrivirea conștientă față de o lege, o sarcină sau o convenție, o îndatorire oficială sau autoritate politică pentru a arăta defectele sau absurditatea acestora.

Ea este o decizie rațională, care de multă ori este făcută publică, pentru informarea populației asupra propriei poziții. Ca și celelalte forme de participare civilă are ca scop influențarea deciziilor politice, sau protestul asupra modificării unei legi sau forme de guvernare.

Este important de menținut, că nu există cadru legislativ pentru nesupunerea civilă, cu toate că unele state încearcă să reglementeze activitățile de acest gen. Fiind la limita dintre legal și ilegal, statul decide cum abordează grupurile care practică această formă de protest.

Cele mai folosite forme de nesupunere civilă sunt: blocadele, ocuparea clădirilor sau locurilor, blocările intrărilor și ieșirilor unor clădiri, boicoturile, înființarea de instituții paralele celor deja existente în stat, neplata impozitelor și taxelor, neplata unor taxe care servesc folosirii bunurilor publice, respingerea.

Strategii de participare civilă

Analizând posibilitățile menționate mai sus putem observa, că acele posibilități în care inițiativa civilă are un rezultat concret sunt foarte puține. În afara referendumului pentru demiterea primarului, nici o formă nu prescrie dreptul de a iniția și de a decide rezultatul fără implicarea autorităților publice. Mai mult, sunt foarte puține cazuri în care există rezultat concret, care obligă autoritățile publice să schimbe mersul lucrurilor. Așadar, în majoritatea cazurilor posibilitățile cetățenilor sunt limitate, recurgând la presiunea politică și modalitățile de recomandare.

Pentru ca aceste acțiuni să aibă rezultat, sunt anumite strategii care pot da roade. În următoarele paragrafe vom enumera câteva dintre acestea.

1. Căutarea partenerilor

În majoritatea cazurilor cetățenii ale căror drepturi sunt încălcate, sau ale căror nevoi sunt nesatisfăcute, sunt prea puțini sau prea slabi ca să influențeze singuri puterea de decizie. În aceste situații este important ca ei să caute parteneri, care să-i ajute în rezolvarea acestor probleme. Acestea pot fi organizații, instituții, persoane fizice, specialiști care se ocupă cu rezolvarea acestor probleme, cu apărarea drepturilor cetățenilor. Ei trebuie căutați prima dată pe plan local, persoane implicate în organizații civile, reprezentanții bisericilor, reprezentanții instituțiilor publice și private, membrii al consiliului local. După localizarea partenerilor locali se caută parteneri pe plan regional, național sau în funcție de problemă, pe plan internațional. Partenerilor locali pot folosi rețelele lor regionale, naționale internaționale pentru a realiza acest lucru.

Implicarea partenerilor este importantă, pentru că un număr mare de parteneri care acoperă o arie geografică (local, regional, național sau internațional) și tematică mai largă, generează o influență mai puternică asupra autorităților responsabile cu luarea deciziilor și problema devine una mai greu de ignorat.

2. Implicarea cetățenilor

Cum am precizat și la punctul precedent, implicarea unui număr mare de cetățeni este deosebit de importantă, pentru că o participare ridicată la evenimentele și acțiunile organizate pentru rezolvarea

problemei generează o presiune mai mare asupra autorităților care sunt responsabile de luarea deciziilor. Pe lângă acest rol, prin strategia de implicare a cetățenilor se rezolvă informarea într-o scară largă a oamenilor. Iar cu cât cetățenii știu mai multe despre o problemă, cu atât este mai greu de realizat mușamalizarea ei.

Implicarea oamenilor se poate rezolva prin mai multe strategii:

- Participare virtuală – demonstrațiile sau nesupunerea civilă aduc aportul preconizat, dacă se implică un număr mare de cetățeni. Acest lucru se întâmplă rareori. Din această cauză, organizațiile civile organizează forme de participare alternative: se pot iniția simultan mai multe petiții care sunt înaintate către autoritatea publică vizată în același timp. Un număr mare de petiții prezentate simultan simbolizează puterea de implicare a cetățenilor, fără ca acestea să fie prezenți fizic la întâlnire sau demonstrație
- Participare segmentată – diferite segmente ale populației răspund diferit la acțiunile, evenimentele și formele de participare. Este important de identificat, care formă de participare trebuie folosită la un anumit segment al populației ca să genereze un rezultat cât mai eficient.
- Participare indirectă – de multe ori obiectivul unei întâlniri sau campanii trebuie combinat cu alte evenimente culturale sau sociale. Prin această strategie oamenii care se prezintă la aceste evenimente devin automat suporteri ai cauzei pentru care evenimentul a fost organizat. Mai mult, pe lângă implicarea indirectă, aceste evenimente pot avea un rol de informare.

3. Cucerirea presei

Mass-media este cel mai important canal de informare a populației. Totodată, presa poate deveni un aliat în influențarea deciziei publice, prin crearea unei presiuni politice suplimentare asupra autoritățile publice responsabile în luarea deciziilor.

În cucerirea presei se pot folosi mai multe strategii: Căutarea partenerilor din rândul personalităților și organizațiilor care au legături strânse cu presa – în cazul în care aceste personalități și organizații ne devin aliați, presa se va raporta pozitiv la acțiunile noastre. Prezență îndelungată în presă prin multe acțiuni și evenimente – mass-media este interesat de știri și evenimente noi. Pentru a fi prezent în presă, acțiunile și evenimentele care au ca scop influențarea deciziilor trebuie să fie cât mai variate și cât mai multe. Cu alte cuvinte, trebuie „fabricate” cât mai multe știri prin multe evenimente și acțiuni spectaculoase.

* * * * *

În această lucrare am încercat să prezentăm cele mai importante forme de participare civilă familiare în România, respectiv câteva strategii prin care poate crește eficiența influențării puterii de decizie.

Cu toate că succesul participării civile în România este de multe ori îngreunat de o legislație ambiguă sau nefavorabilă, este clar, că prin folosirea simultană a formelor și strategiilor prezentate mai sus, șansa de a influența și sensibiliza autoritățile publice în luarea deciziilor

crește. Mai mult, exemplele arată că acțiunile bine organizate și sprijinite suficient de populație pot genera schimbările vizate în luarea deciziilor.

– referendum local despre demiterea primarului	– cel puțin 25% dintre locuitorii cu drept de vot a orașului sau comunei	– cetățenii cu drept de vot din unitatea administrativă respectivă pot participa la vot – pentru valabilitatea cel puțin jumătate plus	– dacă referendumul este valabil și majoritatea a votat pentru demitere primarului, primarul este demis
		unul din numărul persoanelor înscrise în listele electorale trebuie să participe	
8. Manifestație de protest	– cetățeni individuali, asociații, organizații	– un grup de oameni participă la o demonstrație într-o problemă adresată	– presiune politică, posibilitate de influențare a deciziei în problema țintită
9. Nesupunere civilă	– cetățeni individuali	– nesupunerea civilă este împotrivirea conștientă față de o lege, o sarcină, convenție, îndatorire oficială sau autoritate politică, pentru a arăta defectele sau absurditatea acestora	– nu există cadru legislativ pentru nesupunerea civilă, deci statul decide cum abordează grupurile care practică această formă de protest

LEGISLAȚIA ȘI PARTICIPAREA CIVICĂ ÎN SERBIA

Asemănător situației din alte țări postsocialiste, și în Serbia, potrivit diverselor cercetări, abia în jur de o zecime din cetățenii adulți este angajată pe plan obștesc, iar aproximativ același număr de cetățeni consideră că au cunoștințe referitoare la posibilitățile de participare pe plan local. Această problemă este legată de o seamă de alte probleme, care se soluționează treptat: este vorba despre adoptarea noii Constituții a Serbiei, în anul 2006, adoptarea noii Legi privind autoguvernarea locală și, bineînțeles, de reglementarea accesului la informațiile de interes public, fără care nu există nici participare rezonabilă și nici planificată la adoptarea hotărârilor. Recent am primit de la reprezentantul împuternicit republican pentru informațiile de interes public și de la comună cadre profesioniste care sunt angajate pentru această activitate. Experiența Centrului pentru dezvoltarea societății civile din comuna Zrenianin în acest sens nu este favorabilă, deoarece persoana însărcinată cu asigurarea informațiilor de interes obștesc a cerut în mod neregulamentar astfel de informații referitoare la activitățile asociațiilor cetățenilor, ea neavând acest drept, concomitent demonstrând incompetența și lipsa de pregătire de bază în domeniul informaticii.

Modificările Legii privind autoguvernarea locală, care a fost schimbată la sfârșitul anului 2007, în măsura considerabilă au pus de acord acest act juridic cu noua Constituție a Serbiei, adoptată în anul 2006. Garanțiile pe care le oferă Constituția cu privire la dreptul la participare civică sunt mai largi decât cele pe care le oferă legea, iar acestea, la rândul lor, decât cele prevăzute în statutele unor comune. Acest lucru nu trebuie să ne mire, dat fiind că experiența demonstrează ca orice cadru normativ este cu atât mai tolerant și mai liberal cu cât este mai îndepărtat de practica socială. Dar, cu ocazia inițierii unor acțiuni practice pe planul participării civice, hotărârile adoptate de comune pot apare ca obstacole ce pot fi mai greu depășite în fața participării civice decât ce este cadrul legal.

Potrivit prevederii din art. 2 al Constituției Serbiei, suveranitatea provine de la cetățeni, care o exercită prin referendum, prin inițiativă a poporului și prin reprezentanții săi aleși în mod liber. Spre deosebire de Constituția din anul 1990, care printr-o prevedere a art. 116 a stabilit dreptul cetățenilor de a decide în legătură cu activitățile comunei la referendum și prin reprezentanții săi în adunarea comunală, constituie Republicii Serbia din 2006, în prevederea din art. 176 nu amintește referendumul, ci prescrie că cetățenii au dreptul la autoguvernare locală pe care o realizează în mod nemijlocit sau prin reprezentanții lor liber aleși. Potrivit noii Legi privind autoguvernarea locală, este anulată alegerea în mod direct a președintelui comunei, ceea ce presupune o îndepărtare, în felul ei specifică, de alegerea directă a „puterii

executive” în comunitatea locală. Și Constituie acum prevede că adunarea comună adoptă hotărârea privind alegerea organelor executive în conformitate cu legea și cu statutul comunei. Trebuie menționat că poate este de regretat faptul că prin adoptarea Legii privind autoguvernarea locală nu a fost folosită în măsură mai mare posibilitatea de a se deschide spațiu normativ și instituțional pentru creșterea participării civice în cadrul comunităților locale. Anume, abia participarea directă la luarea hotărârilor la cel mai restrâns nivel al autoguvernării locale, cum sunt comunitățile locale, permite exprimarea autentică a voinței cetățenilor, fără medierea diferitelor instituții, care în mod iminent denaturează voința cetățenilor prin organismele reprezentative care sunt controlate de partidele politice. Din păcate, sistemul alegerilor la nivel local, care a fost adoptat în Serbia, favorizează mai degrabă partocrației decât participării civice în procesul de adoptare a hotărârilor.

Legea privind autoguvernarea locală are un capitol special care se ocupa de participarea nemijlocită a cetățenilor în realizarea autoguvernării locale.

În el, în primul rând, se face deosebire între inițiativa civică, adunarea cetățenilor și referendum, iar aceste forme de participare directă a cetățenilor se reglementează nu numai prin lege, ci și prin statutul comunei. Prin aceasta, adunării comunale care se află sub controlul ramificațiilor locale ale partidelor politice li se permite ca în

mare măsură să influențeze asupra potențialelor și granițele participării civice în comună.

Inițiativa civică are funcția de a face propuneri organelor comunale/adunarea comunală este datoare ca în legătură cu o inițiativă a cetățenilor să organizeze dezbateri și ca raportorilor ei să le remită răspuns cu expunerea de motive în termen de 60 de zile. Concomitent statutul comunei stabilește numărul necesar al semnăturilor cetățenilor pentru inițierea validă a inițiativei civice, dar acest număr nu poate fi mai mic de 5% din numărul alegătorilor.

Adunarea cetățenilor este convocată pentru partea teritoriului comunei care este stabilită prin statutul ei. Prin majoritatea voturilor, adunarea face propuneri referitoare la probleme din competența adunării comunale, ale căror organe și servicii sunt datoare ca în termen de 60 de zile să examineze cererile și propunerile cetățenilor și să-i înformeze în legătură cu hotărârile luate. Statutul și hotărârea adunării comunale reglementează modul de convocare a adunării cetățenilor, activitatea sa și modul de stabilire a atitudinilor adunării cetățenilor.

Când este vorba despre referendum, adunarea comunală îl poate decreta din proprie inițiativă, dar la fel și din inițiativa a cel puțin 10% din electoratul unității respective a autoguvernării locale, în modul prevăzut, pe lângă lege, și de statutul comunal. La referendum, o hotărâre este adoptată dacă pentru ea au votat majoritatea cetățenilor care au votat, cu condiția că au avut mai mult de jumătate din numărul

total al cetățenilor. Hotărârea luată la referendum este obligatorie, iar adunarea comunală nu o poate schimba în următorul an de zile.

Conform prevederii Statutului comunei Zrenianin, Adunarea comunală poate, din inițiativa proprie, să hotărască să decreteze referendum din sfera sa de activitate. Adunarea comunală poate decreta referendum și la propunerea a 10% din alegătorii înscriși, atunci când referendumul se decretează pentru întregul teritoriu al comunei, potrivit prevederii din alineatul 2 al art. 74 al Statutului, Adunarea comunei Zrenianin este datoră să decreteze referendum în legătură cu probleme din sfera sa de activitate atunci când acest lucru îl cer cel puțin 20% din alegătorii de pe teritoriul comunei și dacă este vorba despre problema din sfera activității Comunei. Dacă referendumul se decretează pentru teritoriul comunității locale, pentru o parte a comunității locale, localitate (așezare) sau parte a localității, propunerea pentru decretare o pot prezenta cel puțin 10% din alegătorii înscriși pentru acea parte a teritoriului, iar atunci când o asemenea propunere o fac 20% din alegători din acea parte a teritoriului. Adunarea comunală este datoră să decreteze referendum pentru acea parte a teritoriului său.

Atunci când este vorba despre organele și serviciile autogovernării locale, ele, potrivit Legii, sunt datoră să informeze opinia publică în legătură cu activitatea lor, ca cetățenilor să le ofere datele, explicațiile și informațiile necesare, să permită prezentarea de reclamații la activitatea lor și ca la reclamațiile făcute să răsundă în termen de 30 de zile.

Un număr tot mai mare de unități ale autogovernării locale din Serbia au instituția de avocatul poporului, iar Zrenianinul are avantaj în această privință, atât din punct de vedere cronologic, cât și esențial. În comunele mixte din punct de vedere național, din care face parte și comuna Zrenianin, se înființează, potrivit art. 98 al Legii privind autogovernarea locală, Consiliul pentru relații interetnice, care este un organism de lucru independent (de sine stătător) alcătuit din reprezentanți ai poporului sârb și ai minorităților naționale. Drept comune mixte din aspect național sunt considerate cele în care cetățenii aparținând unei minorități constituie mai mult de 15% din numărul total al populației sau ai tuturor minorităților naționale care constituie mai mult de 10% din numărul total al populației, potrivit ultimului recensământ al populației. Legea lasă posibilitatea ca reprezentanți în Consiliul pentru relații interetnice să poată avea apartenenții poporului sârb și ai minorităților naționale care au o pondere de mai mult de 1% în numărul total al populației comunei. Consiliul pentru relații interetnice dezbate probleme legate de realizarea, protecția și avansarea egalității naționale, iar sfera sa de activitate, apoi componența, alegerea membrilor și modul de activitate se stabilesc prin hotărârea adunării comunale pentru care votează majoritatea consilierilor comunali. O astfel de soluție legală reprezintă un risc specific în felul său, având în vedere că în urmă cu câțiva ani adunarea comunei Šid a scos din uz oficial limbile slovacă și ruteană, pentru a le reintroduce după intervenția organelor superioare ale puterii. Legislatorul a prevăzut, în noua lege privind

autogovernarea locală, ca modul de propunere și alegerea noilor membri ai Consiliului pentru relații interetnice trebuie să asigure reprezentarea uniformă a reprezentanților poporului sârb și ai minorităților naționale, cu condiția ca poporul sârb și nici vreuna dintre minoritățile naționale să nu aibă majoritate în consiliu. În cazul minorităților naționale care își au consiliile lor naționale, membrii consiliilor comunale se aleg la propunerea consiliului național al minorității naționale. Hotărârile Consiliului pentru relațiile interetnice se adoptă prin censul membrilor consiliului, iar în legătură cu aceste hotărâri și propuneri adunarea comunală este datoră să se pronunțe în termen de cel mult 30 de zile. Este foarte importantă soluția legală potrivit căreia adunarea comunală și organele executive ale autogovernării locale sunt datoră ca propunerile tuturor hotărârilor care se referă la egalitatea națională în prealabil să le remită, pentru a-și da părerea, Consiliul pentru relații interetnice.

Asociațiile cetățenilor și organizațiile neguvernamentale reprezintă o formă importantă, din punct de vedere potențial și de perspectivă, a participării civice stabile în comunele lor. Pe de altă parte, influența reală a acestor asociații este mică sau foarte mică. Prietenii noștri români ne-au informat în legătură cu stăruințele reușite ale organizațiilor neguvernamentale din Timișoara, care au reușit să introducă în agenda publică problema necesității de a se elabora un regulament de lucru nou. Pe de altă parte, au apărut tensiuni ușor de înțeles în cadrul coaliției, iar campania nu a reușit să schimbe procedura

de evaluare a propunerii proiectului lor; după cum se spune în textul relevant, consilierii comunali au respins ideea de externalizare a acestei activități și nu au fost de acord cu ideea ca procesul de evaluare să fie cedat unei comisii a mai multor secții care să reprezinte organele autoguvernării locale. Potrivit informațiilor primite de la prietenii noștri români, evaluarea propunerii proiectului la Timișoara a rămas în competența Comisiei pentru cultură.

Comparativ cu inițiativa de la Timișoara, trebuie spus că Centrul pentru dezvoltarea societății civile în anii anteriori a luat o altă atitudine față de modul de repartizare a mijloacelor financiare care se dau din bugetul comunal organizațiilor neguvernamentale la concursul public. Anume, Centrul pentru dezvoltarea societății civile a accentuat marea varietate a problemelor de care se ocupă diverse asociații ale cetățenilor (ecologice, pentru asistența persoanelor cu invaliditate, pentru protecția drepturilor omului, pentru dezvoltarea autoguvernării locale etc.) și a apreciat că nici o organizație, luată individual, și nici toate împreună, nu pot depăși modul de abordare particular, condiționat de faptul că mult mai bine cunosc nevoile acelor locuitori ai comunei care sunt beneficiari ai serviciilor lor, decât ceilalți, poate la fel foarte necesari. De aceea Centrul pentru dezvoltarea societății civile a militat pentru continuarea practicii concursurilor publice și evaluarea propunerilor proiectelor de către oameni profesioniști angajați în adunarea comunală, care pot avea date mai complete referitoare la necesitățile grupurilor de beneficiari specifice.

Unele forme de participare civică, după cum sunt exprimarea propunerilor și cerințelor prin prezentarea de petiții sau prin intermediul dezbaterilor publice, au avut un destin diferit în comuna Zrenianin. Dintre acțiunile deosebit de reușite din urmă cu câțiva ani trebuie menționată acțiunea așezării suburbane Mužlja de se obține canalizație. La sfârșitul anului 2007, prin semnarea petiției, cetățenii au apărut Grădina Plankova, respectiv unul dintre puținele parcuri din centrul orașului, care prin hotărârea organelor comunale trebuia să fie în cea mai mare parte distrus. Pe de altă parte, în oraș nu există o tradiție mai îndelungată a dezbaterilor publice, care să nu primească coloratură partinică și caracter de polarizare partinică. Incontestabil că aceasta este ceva rău, dar este de înțeles, având în vedere situația în care se află viața politică din Serbia, precum și sistemele de administrație publică și autogovernare locală în această țară. Nu demult Zrenianinul a obținut statut de oraș, iar prin aceasta și competențe mai mari, Potrivit declarației Minsitrului pentru Administrația de Stat și Autogovernarea Locală, dl Milan Marković, la începutul anului 2008, modificările pe care le-a adus noua Lege privind autogovernarea locală va stimula și alte ministere să facă să crească competențele autogovernărilor locale, ceea ce ar trebui să reprezinte și extinderea spațiului pentru posibilitatea de participare civică eficientă la nivel local. Pe de altă parte, modificările legale nu numai că deschid noi posibilități, ci și, aproape de la sine ușor de înțeles, noi probleme potențiale în legătură cu tema fundamentală. Ministrul pentru Administrația de Stat și Autogovernarea

Locală a declarat că jumătate din unitățile de autoguvernare locală nu funcționează așa cum ar trebui. În comuna Zrenianin deja de un an și jumătate este dizolvată adunarea comună fără a exista un motiv rezonabil. Același este cazul și în alte zece comune din serbia. Ministrul Marković a declarat că nu ar fi fost dizolvate niciuna dintre ele dacă în timpul dizolvării lor ar fi existat Legea privind autoguvernarea locală. Pe de altă parte, așa cum cu ocazia reglementării modului de propunere și alegere a consiliilor comunale pentru relații interetnice, Centrul pentru dezvoltarea societății civile a propus soluția prin care să se facă posibil controlul reciproc al secțiilor locale ale partidelor politice și consiliilor naționale ale minorităților naționale, în acest mod asigurându-se spațiu pentru participarea mai largă a cetățenilor, la fel și aplicarea sistemului proporțional la alegeri și a încheierii unui contract al partidului cu candidatul, respectiv cu capul de afiș al mandatelor de consilieri comunali, reprezintă un risc de monopolizare partocratică a puterii la nivel local și de îngustare a spațiului pentru inițiative civice autentice.

Sistemul de adoptare de hotărâri la nivel local, care astfel și într-o asemenea măsură transferă centrul de gravitate al influenței asupra treburilor publice față de partidele politice, necesită o corecție însemnată sub forma de participare civică nemijlocită și de inițiative civice. În caz că ele lipsesc, democrația în Serbia pentru cel mai mare număr de cetățene și cetățeni ar reprezenta doar o aparență formalizată.

Tabel – Cele mai importante forme de participare civilă în Serbia

Tipul de participare civilă	Inițiator / organizator	Acțiuni	Rezultate
1. Audiere publică	– ONG – alt tip de asociație – instituție non-guvernamentală	– prezentarea opiniilor grupurilor de interes implicate în tema respectivă	– posibilitate de influențare a deciziei, prin raportul prezentat autorităților competente, cu scopul influențării deciziilor legislative
2. Dezbateri publică	– la cererea unei asociații	– prezentarea proiectului de lege, hotărâre – colectarea opiniilor, sugestiilor cetățenilor, asociațiilor interesați	– posibilitate de influențare a deciziei
3. Petiție	– cetățeni individuali cu drept de vot – asociații	– propunere adresată autorităților publice într-o problemă publică	– răspuns din partea autorităților adresate
4. Activitatea de advocacy	– ONG – grupuri de interes	– folosirea mai multor forme de participare civilă	– posibilitate de influențare a deciziei în problema țintită
5. Avocatul poporului – ombudsman	– cetățeni individuali cu drept de vot	– cerere adresată avocatului poporului pentru cercetarea actelor sau faptelor ale autorităților publice prin care s-au încălcat drepturile și libertățile persoanelor fizice	– ancheta instituției avocatului poporului în cazurile sesizate – recomandare adresată către autoritatea publică – cerere adresată autorității publice să înceteze activitatea ilegală

6. Inițiativă			
– legislativă	- Dreptul de a face propuneri de legi, de alte prescripții și acte generale îl au fiecare deputat, Guvernul, Adunarea Provinciei Autonome sau cel puțin 30.000 de alegători. Protectorul cetățenilor și Banca Națională a Serbiei au dreptul să propună legi din	- Adunarea Națională, respectiv Parlamentul decid, prin votul majorității deputaților, în legătură cu legea propusă.	- posibilitate de influențare a deciziei în problema țintită

<p>– de revizuire a constituției</p>	<p>- procedura pentru aprecierea constituționalității și legalității o pot iniția organele de stat, organele autonomiei teritoriale sau ale autogovernării locale, precum și cel puțin 25 de deputați. - procedura o poate iniția și însuși Tribunalul Constituțional - Orice persoană juridică sau fizică are dreptul la inițiativa pentru începerea procedurii privind aprecierea constituționalității și legalității</p>	<p>- inițierea procedurii pentru aprecierea constituționalității și legalității</p>	<p>– posibilitate de influențare a deciziei în problema țintită</p>
--------------------------------------	---	---	---

7. Referendum

<p>– referendum local</p>	<p>- formele de participare nemijlocită a cetățenilor în realizarea autogovernării locale sunt: inițiativa cetățenilor, Adunarea cetățenilor și referendumul - formele de</p>	<p>– cetățenii cu drept de vot din unitatea administrativă respectivă pot participa la vot</p>	<p>- adunarea unității de autogovernare locală poate din inițiativă proprie se decreteze referendum cu privire la probleme din competența sa. - referendumul cu privire la o problemă din competența sa, adunarea unității de autogovernare locală este datoare să o decreteze la propunerea</p>
---------------------------	---	--	--

	autogovernare nemijlocită (directă) se reglementează prin lege și constituție		pe care o prezintă cel puțin 10% din alegători din numărul total al electoratului în unitatea respectivă a autogovernării locale, în modul stabilit prin lege și statut. - decizia de bază de referendum este adoptată dacă pentru ea se pronunță majoritatea cetățenilor care au votat, cu condiția că au votat mai mult de jumătate din numărul total al cetățenilor. - decizia luată la referendum este obligatorie, iar adunarea unității de autogovernare locală nu o poate anula, și nici schimba prin modificări și completări în esența ei, în perioada viitoare de un an de zile de la adoptarea deciziei.
8. Manifestație de protest	– cetățeni individuali, asociații, organizații	– un grup de oameni participă la o demonstrație într-o problemă adresată	– presiune politică, posibilitate de influențare a deciziei în problema țintită
9. Nesupunere civilă	– cetățeni individuali	– nesupunerea civilă este împotrivirea conștientă față de o lege, o sarcină, convenție, îndatorire oficială sau autoritate politică, pentru a arăta defectele sau absurditatea acestora	– nu există cadru legislativ pentru nesupunerea civilă, deci statul decide cum abordează grupurile care practică această formă de protest

Vladimir Arsić

AVOCATUL POPORULUI COMUNEI ZRENIANIN – EXPERIENȚE

Avocatul poporului pentru teritoriul comunei Zrenianin a fost instituit prin Hotărârea privind avocatul poporului pe care Adunarea a adoptat-o în septembrie 2003.

Potrivit acestei hotărâri, avocatul este un organ independent și de sine stătător al comunei Zrenianin. Nimeni nu are dreptul să influențeze asupra activității avocatului poporului, pentru activitatea sa el răspunde doar adunării care l-a instituit, iar toate organele comunei și administrația comunală sunt datorate să-l primească pe avocatul poporului, la cererea sa, imediat, respectiv cel mai târziu în termen de 15 zile de la data trimiterii cererii.

Îndatorirea avocatului poporului este să se ocupe de protecția și avansarea drepturilor omului și libertăților garantate prin Constituție, confirmate și publicate în acordurile internaționale cu privire la drepturile omului și cu regulile general acceptate ale dreptului internațional, lege, prevederile Provinciei Autonome Voivodina și comuna Zrenianin.

Potrivit Hotărârii privind avocatul poporului, el apără în mod special drepturile omului de încălcările făcute de către administrația și

organizațiile comunale și de serviciile publice care exercită atribuții administrative și publice și al căror fondator este comuna Zrenianin. În vederea protecției și avansării drepturilor omului, avocatul poporului supraveghează schimbarea prevederilor, controlează legalitatea, oportunitatea și eficiența modului în care procedează organele administrației și poate cerceta activitatea organelor administrației pentru a putea apăra drepturile omului.

Alegerea

Avocatul poporului îl alege adunarea prin majoritatea de voturi a numărului total al consilierilor comunali.

Ca avocatul poporului poate fi ales un jurist cu licență și cu examenul judiciar luat, cu capacități profesionale deosebite și cu mare integritate morală, cu cel puțin șase ani de experiență în muncă în domeniul drepturilor omului, administrației sau jurisdicției, care nu a fost condamnat și împotriva căruia nu se poate procedura penal.

Funcția de avocat al poporului nu este compatibilă cu îndeplinirea unei alte funcții publice și activități profesionale, cu calitatea de membru în partidele și organizațiile politice, în sindicate, consiliile de administrație și control ale întreprinderilor și instituțiilor, precum și efectuarea altei activități și altui lucru, care să poată influența asupra autonomiei și independenței sale (în mod excepțional, avocatul poporului se poate ocupa cu activitatea de cercetare științifică sau

artistică). Pe lângă aceasta, în funcția de avocatul poporului poate fi aleasă persoana care într-o perioadă de un an înainte de a fi aleasă a fost președinte sau vicepreședinte al comunei sau al administrației comunale.

Mandatul avocatului poporului durează șase ani și la aceeași funcție poate să fie ales cel mult de două ori consecutiv.

Responsabilitatea avocatului poporului

Responsabilitatea avocatului poporului poate fi observată prin trei institute.

Primul este institutul prezentării raportului.

Prin prevederea din art. 30 al Hotărârii privind avocatul poporului este prevăzut ca avocatul poporului odată pe an, cel târziu până la sfârșitul lunii noiembrie, să prezinte Adunării raportul privind activitățile sale, starea drepturilor omului și cu privire la securitatea juridică în comună.

Potrivit Hotărârii avocatului poporului, raportul conține în mod special numărul și structura petițiilor, aprecierea generală a activității organelor administrative din punctul de vedere al aplicării prescripțiilor, omisiunile sesizate și recomandările pentru înlăturarea lor, precum și criticile și laudele la adresa anumitor organe administrative și funcționarilor superiori.

Raportul anual conține în mod obligatoriu părți referitoare la situația în domeniul drepturilor minorităților naționale, drepturile copilului și referitoare la egalitatea sexelor.

Raportul poate conține și inițiativa pentru modificarea sau adoptarea anumitor prescripții în vederea înlăturării neajunsurilor și a activității mai eficiente a organelor administrației.

Pe lângă acest raport regulat, anual, avocatul poporului nu poate prezenta raport Adunării dacă apreciază ca acest lucru îl necesită anumite motive importante sau dacă Adunarea cere un asemenea raport.

Al doilea institut care stabilește responsabilitatea avocatului poporului este institutul imunității.

Hotărârea cu privire la avocatul poporului conține prevederea potrivit căreia avocatul poporului nu poate fi chemat la răspundere sau fi pedepsit pentru opinia expusă sau pentru activități întreprinse în cadrul efectuării treburilor pentru care este autorizat. Aci este și institutul destituirii.

Potrivit Hotărârii, avocatul poporului se destituie din funcție dacă este condamnat pentru un delict penal cu pedeapsa cu închisoare, dacă nu îndeplinește funcția în mod profesional, nepărtinitor, independent și conștiincios sau dacă efectuează unele dintre activitățile menționate care sunt incompatibile cu funcția de avocat al poporului (procedura de destituire se inițiază la propunerea a unei părți din numărul total de consilieri comunali, iar pentru destituirea locțiitorului avocatului poporului și la inițiativa lui).

Autorizațiile avocatului poporului

La urma acestei prezentări a poziției avocatului poporului trebuie spuse câteva cuvinte despre autorizațiile sale. Prin Hotărârea cu privire la avocatul poporului, ele sunt destul de ample. Astfel avocatul poporului este autorizat să urmărească aplicarea standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului, adună informații referitoare la aplicarea legilor și a altor reglementări din domeniul drepturilor omului, primește și analizează petițiile care se referă la încălcarea drepturilor omului, mediază la rezolvarea pe cale pașnică a litigiilor legate de încălcarea drepturilor omului, inițiază procedurile penale, disciplinare și de altă natură la organele competente în caz de încălcare a drepturilor omului, organizează consfătuiri, pregătește campanii și stimulează instruirea cu privire la drepturile omului și colaborarea și schimbul de experiență cu alți avocați ai poporului din țară și străinătate.

Hotărârea prevede de asemenea că avocatul poporului este autorizat să inițieze proceduri în fața Tribunalului Constituțional, să propună Adunării și altor organe competente să adopte reglementări noi sau să le aplice pe cele existente, precum și alte acte din competența sa, să participe la toate ședințele Adunării și ale organismelor sale, să participe la dezbateri atunci când se dezbate probleme din competența sa, să-și spună opinia și să facă recomandări cu privire la propunerile de prevederi din sfera drepturilor omului care sunt dezbătute în Adunare.

Ločtiitorii

Avocatul poporului are doi ločtiitori. Cel puțin câte un ločtiitor se alege din rândurile sexului mai puțin reprezentat și din rândurile minorităților naționale. Ločtiitorul este ales de Adunare prin majoritatea voturilor numărului total al consilierilor, la propunerea avocatului poporului. Mandatul de ločtiitor durează șase ani și în aceeași funcție ločtiitorul poate fi ales cel mult de două ori consecutiv. Condițiile pentru alegerea ločtiitorilor sunt cele prescrise pentru avocatul poporului.

Procedura

Despre procedură doar câteva cuvinte.

Avocatul poporului procedează din inițiativă proprie sau pe bază de petiție, inclusiv poștă electronică, verbal, pe bază de proces verbal.

Avocatul poporului poate ajuta cetățeanul atunci când organele administrative comunale, precum și alte organe și organizații care exercită activități publice și al căror fondator este comuna Zrenianin, nu respectă procedura prevăzută sau poartă procedura nejustificat de mult timp, când aplică greșit legile și alte prevederi în detrimentul cetățeanului (părții), când nu duc la îndeplinirea hotărârilor luate sau nu prezintă informațiile solicitate.

Avocatul poporului nu poate interveni atunci când petiția nu se referă la activitatea administrației, ci, de exemplu, la activitatea tribunalelor. De asemenea, avocatul poporului comunal nu poate interveni când cetățeanul se plânge din cauza activității organelor și organizațiilor republicane, când petiția nu conține datele personale ale celui care prezintă petiția și când petiția este nesemnată. Nu poate interveni nici atunci când petiția nu este prezentată în termen de un an de zile de la data când ceva a fost încălcat și dacă în procedura regulată au fost epuizate toate recursurile curente pentru înlăturarea încălcării.

Cancelariei avocatului poporului se poate adresa orice cetățean care consideră că organele sau organizațiile administrative care exercită activități publice, și al căror fondator este comuna, au încălcat drepturile și libertățile. Primele informații cetățeanul le poate obține prin telefon sau venind personal la cancelarie, care se află nu departe de edificiul Adunării comunale.

În continuarea procedurii avocatul poporului verifică argumentele din petiție și în fiecare acțiune întreprinsă îl informează pe cetățeanul care a prezentat petiția. După cum s-a spus, toate organele și organizațiile cărora avocatul poporului se adresează sunt datoare să colaboreze cu el. Dacă avocatul poporului după terminarea anchetei consideră că nu au fost încălcate drepturile omului și nici nu e vorba de procedura incorectă a organului administrației, el informează în legătură cu aceasta pe cel care a prezentat petiția și organul administrației la modul de procedare al căruia s-a referit petiția, iar în caz că el constată

că a existat încălcare, în legătură cu aceasta informează pe prezentatorul petiției și organul care a încălcat drepturile. În caz că organul înlătură eroarea, procedura se întrerupe. În caz contrar, avocatul poporului își dă părerea, face recomandarea sau propunerea referitoare la modul de rezolvare a problemei. Dacă organele administrației nu procedează în conformitate cu această părere, propunere sau recomandare, avocatul poporului informează în legătură cu aceasta organul care efectuează controlul activității lor, iar dacă și aceasta rămâne fără efect, avocatul poporului informează în legătură cu aceasta președintele și vicepreședintele Adunării comunei și pe șeful administrației comunale, iar în legătură cu aceasta poate informa și opinia publică.

Procedura este confidențială și gratuită pentru cetățeni.

Finanțarea și serviciul de specialitate

Potrivit hotărârii, mijloacele pentru activitatea avocatului poporului se asigură din bugetul comunei. Volumul și structura acestor mijloace le propune avocatul poporului.

Numărul și structura petițiilor

Cancelariei avocatului poporului în perioada de la mijlocul lunii aprilie până la sfârșitul lunii octombrie 2007 s-au adresat verbal în total 1252 de cetățeni și cetățene.

În cele mai dese cazuri cetățenii și cetățenele s-au adresat din cauza realizării drepturilor la muncă la angajatorii privați, dar și în întreprinderile care au fost privatizate sau la care procedura de privatizare este în curs de desfășurare. Unii angajatori încheie în silă contracte de muncă, salariile le achită „direct în mâini” și nu achită obligațiile legale prin plătirea contribuțiilor prevăzute pentru asigurarea de pensii, de invaliditate, socială și de sănătate pentru muncitorii săi.

Un oarecare număr de muncitori și muncitoare s-au plâns din cauza greutăților pe care le au pentru a-și încasa creanțele în raportul cu întreprinderile cu care încă sunt în raport de muncă, sau contractul de muncă este desfăcut. Creanțele lor sunt stabilite prin sentințe valide și executorii, dar procedura de execuție, în opinia lor, se realizează încet.

Muncitorii întreprinderilor în care a fost intențată procedura de faliment de asemenea s-au adresat avocatului poporului neachitarea contribuțiilor, problemele legate de stagiul de asigurare sau remiterea datelor din Croația și Federația Bosnia-Herțegovina cel mai des au fost menționate.

Problemele apărute în relațiile de familie de asemenea au constituit motiv de a se adresa avocatului poporului. Cel mai des au

solicitat ajutor oamenii tineri care au divorțat sau procedura de divorț este în curs de desfășurare, și au ridicat problema îngrijirii copiilor și împărțirii averii. Dar, în câteva rânduri avocatului poporului s-au adresat și oameni mai în vârstă din cauza problemelor pe care le au în relațiile cu copiii adulți sau cu soțul sau soția. Cetățenii s-au plâns și din cauza sumelor mari de bani pentru energia electrică consumată și pentru gaz și a greutăților pe care le au din cauza obligației de a achita abonamentul pentru Radioteleviziunea Serbiei și creșterea prețului pentru televiziunea prin cablu. Cetățenii s-au adresat și din cauza problemei locative nerezolvate sau a problemei referitoare la răscumpărarea locuinței.

În speranța că avocatul poporului le va ajuta în rezolvarea problemei șomajului sau a școlarizării, avocatul poporului cel mai des s-au adresat părinții, care au cerut ajutor în vederea angajării în câmpul muncii sau a școlarizării copiilor sau muncitorii mai în vârstă, de regulă femei, care au rămas fără lucru.

În permanență este prezentă problema legată de dărâmarea obiectivelor uzate, vechi sau aflate în pericol să se dărâme, care se află în proprietate de stat (socială).

Protecția mediului ambiant, problemele legate de zgomot și de posedarea animalelor domestice în oraș de asemenea constituie motiv ca cetățenii să se adreseze avocatului poporului, precum și întreținerea spațiului comun din blocurile de locuit în care apartamentele sunt răscumpărate. Cetățenii s-au adresat avocatului poporului solicitând

ajutor din cauza rezolvării problemelor legate de apeduct și canalizare, autocontribuție, legalizarea obiectivelor construite în mod ilegal, asfaltarea străzilor și trotuarelor.

Solicitând ajutorul avocaților, cancelariei avocatului s-au adresat numeroși cetățeni și cetățene din comuna noastră. Chiar dacă se folosește termenul de avocat al poporului, el nu are această semnificație, cel puțin nu în accepțiunea tradițională a acestui cuvânt. Avocatului poporului nu este permis să ofere un astfel de ajutor cetățenilor. El nu poate fi un reprezentant împuternicit direct – avocat al unui cetățean și nici nu poate și nu e permis să întreprindă activități în procedură în numele unui cetățean, după cum fac avocații.

Luând în considerare ideea că această instituție trebuie să servească cetățenilor, ca oamenii care cer sfaturi juridice gratuite de regulă se află în situație dificilă și ca un asemenea mod contribuie la extinderea conștiinței privind drepturile omului, avocatul poporului s-a străduit să-i îndrume pe acești oameni cum și unde să-și realizeze drepturile. În aprilie 2005, când în colaborare cu avocatul poporului Cataloniei și cu Camera Avocaților Voivodinei, autogovernarea locală a organizat Serviciul de asistență juridică gratuită, numărul oamenilor care se adresează avocatului poporului din aceste motive a scăzut considerabil.

Și, la urma acestui capitol trebuie spus că au existat și reclamații ale cetățenilor și cetățenelor la activitatea organelor de stat; la activitatea

Secretariatului de Interne, Tribunalul Comunal, Poliției Fiscale și Poliției Financiare și a organelor de contravenții.

Motivele care au făcut ca cetățenii și cetățenele să se adreseze cancelariei avocatului poporului dau și anumite orientări pentru activitatea în anii ce vin.

Problemele ce apar în procedura de privatizare, faliment și lichidare, numărul oamenilor al căror drept fundamental la muncă și la siguranța socială sunt amenințate, indică asupra necesității ca toate contactele provizorii de până în prezent cu organizațiile sindicatelor care își desfășoară activitatea în comuna noastră și cu serviciile lor juridice să fie organizate altfel, și să fie aprofundate și intensificate.

Deși cancelariei s-au adresat și anumite (în număr proporțional mai mic) de cetățeni și cetățene din medii rurale, ar fi bine ca în înțelegere cu șefii cancelariilor locale să se organizeze munca cancelariei avocatului poporului în satele din comuna noastră (o asemenea practică deja a introdus-o cancelaria avocatului poporului din Bačka Topola). Îndeosebi este important ca o astfel de activitate „pe teren” să fie organizată în mediile multietnice.

Și activitatea întreprinderilor și instituțiilor publice care exercită competențe administrative și juridice și al căror fondator este comuna și atitudinea lor față de cetățeni de asemenea trebuie să fie obiect al unui control permanent de către avocatul poporului.

Este necesar să se arate încă odată situația specifică legată de tranziția penibilă a societății noastre, care necesită o sensibilitate cât mai

nuanțată a avocatului poporului când este vorba despre problemele sociale. În primul rând de problemele care afectează reprezentanții grupurilor vulnerabile. Aceasta canalizează și activitățile viitoare ale avocatului poporului. Drepturile sociale constituie baza pe care se aplică alte drepturi. Atribuțiile limitate ale avocatului poporului însuși și ale autoguvernării locale adeseori zădărnicesc intervenția directă. Îndatorirea avocatului poporului în asemenea situații este să acorde sprijin, să informeze opinia publică în legătură cu problemele și să inițieze alți factori pentru acțiune. Binele fiecărui cetățean al comunei noastre este în interesul nostru al tuturor și instituția de avocat al poporului ar trebui să servească în acest sens ca și toate celelalte instituții ale autoguvernării locale sau ale administrației.

Cetățenii și cetățenele se adresează într-un număr mare pentru ajutor bănesc (asupra acestui fapt indică și datele Centrului de activitate socială și ale serviciilor comunale) și aceasta demonstrează că este necesar ca în perioada viitoare să fie analizată posibilitatea de înființare a unor fonduri speciale cu astfel de destinații și cercetarea posibilităților pentru aceasta va fi una din sarcinile avocatului poporului. Despre rolul avocatului poporului local la realizarea siguranței juridice a fost vorba în rapoartele anuale curente.

După cum s-a spus, avocatul poporului are dreptul ca în vederea avansării și a armonizării prevederilor cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului să inițieze proceduri în fața Tribunalului Constituțional și să propună Adunării și altor organe competente

adoptarea de noi prescripții și schimbarea celor existente, precum și altor acte din competența sa. O altă posibilitate pe care avocatul poporului o are este cu mult mai importantă pentru realizarea securității juridice. Aceasta este autorizație și îndatorire de a urmări aplicarea standardelor internaționale din domeniul drepturilor omului, să adune informații cu privire la aplicarea legilor și a altor prescripții din sfera drepturilor omului, și, ceea ce este important pentru realizarea securității juridice – pornind de la petițiile prezentate din cauza încălcării drepturilor se asigură aplicarea uniformă a acestor norme.

Colaborarea cu organizațiile neguvernamentale

În toate raporturile curente este dată aprecierea că colaborarea cu organizațiile neguvernamentale este bună.

Trebuie din nou să se aibă în vedere că avocatului poporului se adresează mulți cetățeni cu probleme de ordin social și că de aceea este necesar să se intensifice colaborarea cu organizațiile care se ocupă cu acordarea de ajutor anumitor categorii de astfel de persoane. De aceea există necesitatea ca avocatul poporului să dea dovadă de deschidere specială spre organizațiile și inițiativele neformale care se ocupă de drepturile sociale și de drepturile persoanelor care aparțin unor grupuri vulnerabile (persoane cu invaliditate, copii, victime ale violenței în familie). Din raporturile curente nu se poate trage concluzia că nu există multe probleme pe planul realizării drepturilor naționale și confesionale.

Se poate liber conchide că pe acest plan trebuie acționat în sensul preventivei, iar pe planul protecției apartenențelor altor grupuri vulnerabile, pe planul, aplicării. Pe planul educației, pretutindeni.

La sfârșitul acestui capitol trebuie spus că fără aceasta colaborare există un risc serios ca instituția de avocat al poporului să fie izolată raportat la necesitățile sociale totale sau la standardele care se aplică în alte medii. Pe lângă aceasta, metodologia muncii avocatului poporului se îmbunătățește considerabil, iar capacitatea acestei instituții se consolidează prin această colaborare și munca comună.

Concluzie

Instituția de avocatul poporului a devenit parte a sistemului nostru juridic. Experiențele și practica avocaților poporului locali sunt importante și despre ele trebuie vorbit și să fie folosite, nu numai în ceea ce privește elaborarea unor noi prescripții la autoguvernarea locală.

Deși din această prezentare se poate conchide că avocatul poporului local este mai mult preocupat de problemele locale decât de ceea ce este stabilit prin norme (cel puțin în partea prezentării în care se vorbește despre motivele din cauza cărora cetățenii și cetățenii i se adresează), avocatul poporului, chiar și cel local, în orice caz trebuie neapărat cu multă perseverență și răbdare, uneori mai repede și să preceadă evenimentelor, iar alteori urmărindu-le și reacționând la ele,

singur și în colaborare cu alte instituții și cu sectorul neguvernamental,
să existe și să lucreze.

Vladimir Ilić

PARTIDELE POLITICE ȘI PARTICIPAREA CIVILĂ

Atunci când sunt privite la nivelul comunității locale (comunei), acțiunea civilă și participarea civilă trebuie neapărat să conteze pe interacțiunea cu acționarea partidelor politice. Luat în general, cea mai mare concentrare a puterii la nivel local în Serbia de azi se află în ramificațiile partidelor politice care reprezintă majoritatea în adunarea comunală. Acest fenomen va ieși și mai mult în evidență atunci când omul de frunte al comunei va fi ales de adunările comunale și nu de cetățeni în mod direct. În acest mod și instituția omului de frunte al comunei va pierde în măsură considerabilă autonomia de azi.

Concentrarea puterii la nivel local în ramificațiile (organizațiile locale) ale partidelor politice este ceva ce marchează în mod substanțial întreaga viață socială din Serbia de azi. Aceasta poate să nu fie plăcut, dar în faza actuală a dezvoltării sistemului politic din Serbia, din păcate, nu se poate evita. Ramificațiile partidelor politice reprezintă locurile unde se iau hotărârile și unde se întâlnesc influențele centralelor partidelor politice și grupele formale ale celor mai influenți indivizi locali. Orice acțiune cetățenească care nu dorește anticipat să renunțe la șansele de reușită trebuie să conteze pe aceasta.

Partidele politice de regulă sunt organizații ale celor ce vânează funcții ce aduc prestigiu. Ele sunt orientate în scopuri raționale și de interes. Participarea civilă, alături de orientarea din interes spre soluționarea anumitor probleme presupune și o anumită principialitate și orientare valorică. De aceea, problema relațiilor dintre acțiunile civile și partidele politice în comunitățile locale este destul de încurcată. În caz că doresc să fie întru totul principiali, titularii acțiunilor civice în mod inevitabil se vor confrunta cel puțin cu o parte dintre cei care iau hotărârile și care se află în conducerile ramificațiilor locale ale partidelor politice. În acest mod se vor priva pe ei înșiși de posibilitatea de a realiza fie scopul lor, fie valoarea pentru care militează. Pe de altă parte, coinciderea completă a diferitelor activități în cadrul participării civice cu modul de acționare cu caracter de țintă – rațional al partidelor politice ar priva acțiunea cetățenească de sensul și caracterul ei autentic, care sunt legate de societatea civilă. În orice situație concretă este indispensabil să se manevreze între aceste două extreme.

Acțiunea civică trebuie să conteze pe sprijinul, sau cel puțin pe lipsa de opunere a masei critice a oamenilor din conducerile de partid locale, pentru a putea să-și realizeze obiectivele. Cu alte cuvinte, ea presupune un lobby și atragerea majorității în cercurile neformale ale celor care iau hotărârile. Această majoritate mai târziu se reflectă asupra majorității din lanțurile transparente de decizie, cel mai des în adunările comunale. Există și situații, nu prea frecvente, dar nici prea rare, când acțiunea cetățenească poate ocoli dimensiunea neformală a

vieții politice în comunitatea locală. Atunci când apare interesul public care este legat de realizarea necesităților unui număr mare de membri ai comunității și când acest interes este ușor sesizabil, acțiunea cetățenească poate să se adreseze direct organelor autoguvernării locale. Dar, astfel de situații sunt, după cum s-a spus, nu prea dese. În majoritatea cazurilor insistențele de a se realiza participarea civilă trebuie ca, înainte de a se adresa organelor formale, cel mai des adunării comunale și organismelor ei, să fie incluse adresările către partidele politice, fie direct, fie prin exponenții neformali ai deciderii în comunitatea locală care acționează prin intermediul partidelor politice, chiar și dacă în mod imperios necesar se află în fruntea secțiilor lor comunale.

Spus în mod succint, este necesar să se realizeze o identificare specifică în felul ei pentru activismul cetățenesc. Aceasta include, după definirea prealabilă a obiectivelor și aprecierea resurselor proprii, să se facă deosebire între acele segmente ale „elitei politice” din comunitatea locală nicidecum nu pot fi atrase pentru a se realiza scopul acțiunii întreprinse, și cele care pot fi atrase. Printre acestea din urmă există un oarecare număr de stakeholders, al căror interes în mod evident coincide cu scopul acțiunii și care doar este nevoie să fie sprijinit pentru a nu abandona atitudinea prietenească, dar există și de aceia cu care este absolut necesar să se găsească interes comun pentru a se micșora rezistența lor față de scopul acțiunii cetățenești sau ca ei să fie atrași să ia o atitudine neutră, sau chiar atitudine de colaborare. Toate formele

care se descoperă prin identificarea posibilităților pentru activismul cetățenesc pot fi nuanțate până la nivelul care este necesar; uneori exponenții acțiunii cetățenești pot aprecia că este necesar să se facă deosebirea între factorii politici locali „reținut neutri” și „prietenești neutri”. În alte situații o astfel de diferențiere mai dispersată nu este absolut necesară și ar reprezenta o consumare neproductivă a resurselor.

Interesul principal al partidelor politice, pe care exponenții acțiunilor cetățenești îl pot satisface, este acela care se referă la promovarea politică. Este clar că greutatea specifică a acestui interes variază în dependență de faptul dacă alegerile locale sunt mai apropiate sau mai îndepărtate, în viitor, fapt care cel puțin în oarecare măsură determină și caracterul realist al realizării unor obiective. Partidele politice de regulă sunt mai indulgente și mai pregătite să sprijine inițiativele cetățenești cu cât alegerile se apropie mai mult; aceasta, însă, nu trebuie neapărat să fie așa întotdeauna, din cauză că și conducătorii locali ai partidelor politice pot aprecia, indiferent de eventuala apropiere a alegerilor, ca exponenții acțiunii cetățenești nici într-un caz nu sunt alegătorii lor, sau ca acceptarea inițiativei cetățenești ar însemna o asemenea abatere de la programul de bază al partidului care să-i respingă pe alegătorii deja existenți. Întreaga experiență a activismului cetățenesc din Serbia demonstrează că nu este rentabil să se insiste să fie atrași conducătorii acelor partide politice pentru alegătorii cărora acțiunea cetățenească ca obiectiv le este străină; în asemenea cazuri necesitatea omogenizării adeptilor de regulă precumpănește față de

angajamentul de a se atrage noi adepți, ceea ce, eventual, s-at realiza prin sprijinirea acțiunii societății civile. Aici apare și chestiunea importantă referitoare la relațiile dintre înșiși activiștii față de partidele politice. Anume, pe activiști îi unesc anumite interese și valori, dar ei se pot foarte mult deosebi între ei prin opțiunile lor politice, astfel că apropierea alegerilor poate uneori mai degrabă să micșoreze potențialul de acțiune al exponenților inițiativei cetățenești decât să provoace o toleranță mai mare a conducătorilor locali de partid.

Vorbind în termeni generali, faptul că nu merită să se consume resursele exponenților acțiunii cetățenești pentru atragerea acelor stakeholders din comunitatea locală, ale căror puncte de vedere politice conțin o pronunțată lipsă de concordanță cu scopul de a se realiza acțiune cetățenească nu înseamnă că este indispensabil să se intre în conflict cu ei. Și totuși, uneori însăși acțiunea cetățenească se intensifică prin omogenizarea activiștilor săi prin luarea de atitudini contrare față de vreuna din opțiunile politice pe plan local și față de exponenții ei. Pe de altă parte, nu rareori riscul mai mare pentru un succes susținut al acțiunii politice reprezintă sprijin netransparent și din abundență anumitor centre ale puterii. Formele instituțional mai stabile ale activismului cetățenesc, ca de ex. asociațiile cetățenilor, adeseori se confruntă cu ofertele de colaborare ale partidelor politice, prin urmare, cu inițiativele care vin din partea lor. Aceste inițiative uneori conțin promisiuni în direcția unui sprijin financiar, o singură dată sau mai durabil. Indiferent în ce măsură astfel de promisiuni, dacă se

îndeplinesc, reprezintă intensificarea resurselor acțiunii cetățenești, ele fac ca ea să fie lipsită de caracterul nepărtinic și realizarea scopurilor ei se leagă de realizarea scopurilor grupului politic care oferă sprijin financiar sau de altă natură. O astfel de situație în cele mai dese cazuri este prezentă la nivel de stat, deși și la nivel local secțiunile partidelor politice pot, și acest lucru îl și fac deseori, să ofere acțiuni cetățenești să o ajute sau „să ajute” în direcția obținerii sprijinului puterii centrale, respectiv al acelei părți care exercită control în guvernele de coaliție. Acest fel de ajutor în mod real este foarte mare și ar fi nechibzuit dacă el ar fi apriori refuzat. Pe de altă parte, legarea acțiunii politice de vreo opțiune politico-partinică, luată aparte, durabil și fără măsură indispensabilă a distanței, privează opțiunea civică de însăși identitatea ei și de o parte importantă a accepțiunii ei sociale.

Raportul acțiunii cetățenești față de partidele politice în măsură considerabilă depinde de faptul dacă ea este orientată spre scopuri imediate sau spre scopuri care necesită un angajament mai trainic. În primul caz, raportul față de opțiunile politice poate fi mai liber/exemple de asemenea acțiuni sunt angajamentul eficient al cetățenilor din cartierul Mužlja din Zrenianin la construirea canalizației sau, de asemenea, acțiunea reușită a cetățenilor orașului Zrenianin de a se împiedica distrugerea parcului Plankert. Acțiunile care, după natura lor, sunt secrete, după cum sunt cele orientate spre avansarea relațiilor etnice în comunele multietnice sau spre soluționarea mai trainică a problemelor ecologice presupun executarea lucrărilor pregătitoare

despre care a fost vorba. Influența partidelor politice care include momentul compromiterii posibile a acțiunii cetățenești concrete poate fi controlată prin transparența activității și a consumării resurselor, dar și prin includerea în acțiune a unui cerc mai larg de organizații ale societății civile. În general, aspectele negative ale colaborării cu partidele politice, cel mai bine pot fi înlăturate prin întrepătrunderea reciprocă a unui număr mai mare de factori: partide, organizații neguvernamentale și cetățeni care sunt inițiatorii și cei mai importanți promotori ai acțiunii. Interesul partidelor politice de a oferi sprijin acțiunii nu se micșorează, ci crește odată cu numărul celor care sprijină acțiunea: partidele ajung în poziția de a încerca nu să se afirme prin intermediul acțiunii cetățenești, ci să se străduiască să nu fie lăsate la o parte, pentru a nu se separa, raportat la concurenți. În acest sens, pentru acțiunea cetățenească, precum și pentru multe alte forme de acțiune socială este valabil efectul lui Matei: „cine are i se va da, iar cine n-are, i se va lua și ceea ce are”. De aceea, la acțiunile cetățenești de regulă cel mai greu este începutul; aceasta nu înseamnă că abilitatea manevrării între interese diferite, iar uneori și opuse, ale diferitelor partide care au oferit sprijin sunt mai puțin importante în fazele de mai târziu ale acțiunii. În esență, o formulă ideală ale acțiunii cetățenești ar presupune identificarea eficientă a exponenților posibili ai sprijinului sau opunerii, mobilizarea unui număr cât mai mare de factori care iau hotărâri pe plan local în sensul acordării de sprijin acțiunii, împiedicarea celor care i se opun să facă acest lucru în mod foarte intens și, în fine, astfel de crearea

unei astfel de situații în care partidele politice însele vor înregistra insucces în caz că acțiunea cetățenească nu va reuși.

Aceasta presupune o asemenea abordare a acțiunii la care trebuie să persevereze sprijinul deplin obiectivelor și valorilor ei, alături de abilitatea ca cel puțin uneori să se facă în aparență alianțe provizorii neprincipiale; nu există niciun fel de rețetă dată dinainte pentru coinciderea concomitentă a efectelor maxime ale acțiunii și pentru păstrarea principialității exponenților ei. În orice situație concretă colaborarea cu stakeholderi locali, iar în acest caz concret cu partidele politice, presupune o analiză permanentă și valorificare a efectelor intenționate sau neintenționate, dar absolut necesare, cu partidele politice. Trebuia accentuat ca această analiză nu este ceva ceea ce se face o singură dată, ci ea este un proces trainic: în dependență de rezultatele anumitor secvențe ale ei sunt posibile încheieri sau întreruperi ale colaborării cu diverse opțiuni politice. Aceasta presupune o mare responsabilitate cetățenească; ca rezultat apare nu numai realizarea scopului concret al acțiunii democratice, ci și consolidarea atitudinii prosociale și proactive a cetățenilor față de mediul în care trăiesc.

Vasile Gherheș

IMPORTANȚA MASS-MEDIEI ÎN EXERCITAREA DREPTULUI DE PARTICIPARE ÎN LUAREA DECIZIILOR

De-a lungul istoriei, ființa umană a căutat în permanență să-și îmbunătățească aptitudinile de receptare și de asimilare a mesajelor și informațiilor provenite din mediul înconjurător și să sporească, în același timp, rapiditatea, claritatea și diversitatea propriilor metode de a transmite mesaje. Invenția tiparului în secolul al XV-lea a făcut posibilă răspândirea masivă a cunoștințelor existente în epocă și a constituit temelia schimbărilor radicale în cadrul societății din acele vremuri. În secolul al XX-lea, radioul și televiziunea au adus sunetul și imaginea în fiecare casă. Prima generație a mass-media electronice a permis accesul individual la informație și a exercitat o influență puternică în procesul de omogenizare a populației. Dezvoltarea acesteia a jucat un rol important în modelarea societății de masă, reprezentând una din caracteristicile definitorii pentru secolul trecut. Este bine știut faptul că, în timp, fiecare din aceste mijloace a debutat furtunos, a cunoscut o perioadă de maximă dezvoltare după care s-a retras, lăsând loc altui mijloc, mai promițător. Înlocuirea unui mijloc de comunicare cu altul, nu a dus la dispariția celui din urmă, ci doar la o reordonare a câmpului media.

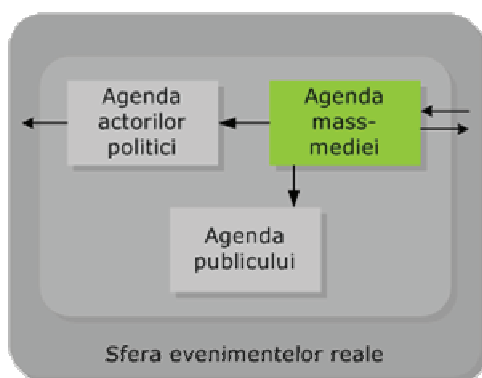
Presa scrisă, radioul, filmul, televiziunea, internetul reprezintă astăzi un adevărat mediu de informații și joacă un rol însemnat în influențarea opiniei publice. Când se vorbește de puterea, forța, influența mass-media, poate că cea mai cunoscută formulă este aceea că ea reprezintă „cea de-a patra putere” în stat (alături de executiv, legislativ și justiție), iar democrațiile moderne au fost poreclite „democrații mass-media”. În bătălia cu celelalte puteri, cel puțin pentru moment, media au câștigat, se pare, disputa, devenind forța cu cel mai mare impact asupra opiniei publice.

Pentru înțelegerea rolului și puterii presei într-o societate, am făcut apel la interpretarea funcționalistă și la un concept de bază al acestei interpretări: *substitutul funcțional*. Potrivit acesteia, o structură sau instituție socială este creată deliberat pentru a răspunde unei nevoi, unei funcții sociale. Conform concepției mai sus amintite, presa ar răspunde în primul rând nevoii de informare. Dacă înaintea apariției comunicării de masă, o serie de alte instituții ca familia, școala, biserica dețineau poziții cheie în domeniul transmiterii stocului de cunoaștere al unei comunități, treptat, mass-media, a preluat funcțiile acestora, instituind un cvasi-monopol în domeniul informării. Forța media rezidă în faptul că furnizează societății informații, conturează mai puternic anumite fenomene, evenimente, în dauna altora, organizează percepția socială a actualității. Dacă e să ne referim la exemple din viața de zi cu zi, este bine știut faptul că, anumite decizii politice sau juridice au fost influențate de apariția unor informații în presă.

Mass-media, în baza dreptului la informare și a libertății de expresie, reprezintă principalul instrument al societăților democratice, prin exercitarea rolului de control și cenzură al celorlalte trei puteri. În calitate de a „patra putere în stat” și de „câine de pază al democrației”, presa creează noua opinie publică și noua societate civilă, fiind vocea publică a categoriilor sociale ce nu sunt reprezentate altfel de instituțiile statului. Dar care este rolul mass-media în relația dintre clasa politică și cetățeni, altfel spus între cei care iau decizii și beneficiarii acestora?

În privința relației dintre public și clasa politică, a modului în care se stabilesc anumite teme de dezbatere pentru opinia publică, au fost dezvoltate 4 modele (Ulrich von Alemann, *Parteien und Medien*, în: O. Gabriel u.a. (ed.), *Parteiendemokratie in Deutschland*, Bonn BpB 1997), pe care le voi prezenta în cele ce urmează.

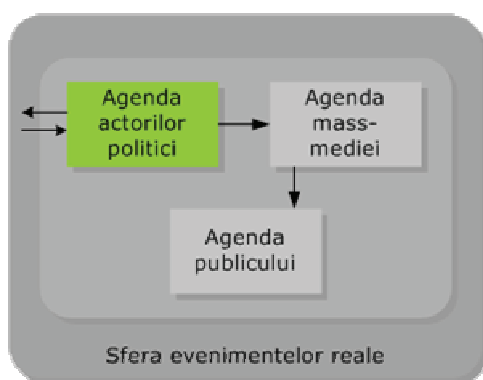
Modelul top-down

Modelul top-down, pleacă de la premisa că actorii politici influențează, prin deciziile lor, lumea reală. Într-o primă etapă, aceștia propun cetățenilor o paletă mai largă de subiecte de dezbatere, ale căror efecte se întorc înapoi la ei. Pe baza feed-back-ului primit din partea populației,

decidenții elaborează ordinea politică a zilei, pe care o transmit mass-mediei care, la rândul ei, o prezintă publicului larg. Acest model este unul ierarhic și prezintă situația presei deservite politic.

Modelul mediocrației

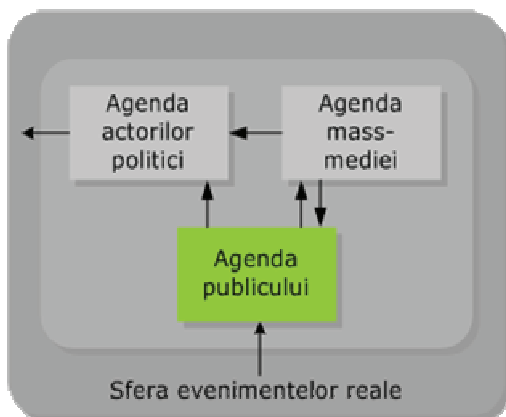

Acest model atribuie mass-media rolul central în formarea opiniei publice. Mass-media înregistrează reacțiile populației la deciziile luate de clasa politică și le retransmit atât clasei politice cât și publicului. Și acest model poate fi întâlnit

în multe situații cotidiene, singura problemă fiind aceea că, uneori, aceste subiecte pot reprezenta interesele anumitor grupuri de influență, fapt ce pune sub semnul întrebării problema independenței presei, a obiectivității ei, aceste lucruri generând reacții de neîncredere din partea populației.

Modelul bottom-top

Acest model este probabil cel mai de dorit și pleacă de la ideea anumite teme, subiecte de interes se cristalizează în rândul publicului, iar mass-media nu este decât un instrument prin intermediul căreia ele ajung mai departe, la nivelul clasei

politice. Pentru reprezentanții societății civile, această situație este foarte reprezentativă, în foarte multe cazuri, pe baza reacțiilor primite din partea cetățenilor, cu ajutorul organizațiilor neguvernamentale și prin intermediul mass-media, agenda publicului a ajuns să fie bine promovată și cunoscută de către clasa politică.

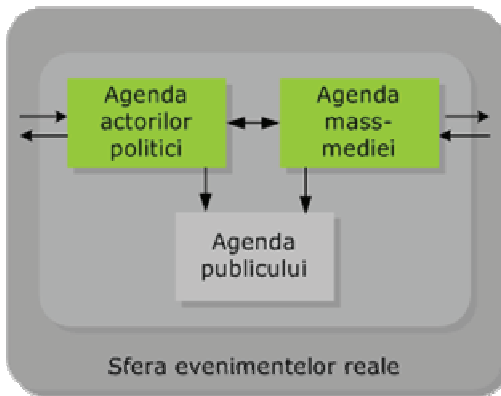
Acest lucru se poate înfăptui prin realizarea unei bune comunicări către mass-media a intențiilor pe care reprezentanții ONG le au și dacă este posibil, această comunicare să se realizeze cu ajutorul unui departament specializat sau a unui specialist care să mențină relația cu reprezentanții presei. Trebuie să fim foarte atenți însă la modul în care comunicăm aceste fapte. De multe ori, comunicarea scrisă este folosită excesiv. Nu orice acțiune sau intenție reprezintă interes pentru presă, iar cel care comunică aceste date mass-media trebuie, înainte de toate, să încerce să răspundă la câteva întrebări:

- Va servi ceea ce scriem sau intenționăm să scriem, unui scop practic? Dacă nu găsi nici un motiv și nici un scop, atunci nu avem nici un motiv ca să scriem.
- Dacă intenționăm să scriem un material, este scrisul cea mai eficientă modalitate? Este poate una din modalitățile cele mai accesibile, dar de multe ori o comunicare audio-vizuală poate fi mult mai eficientă.
- Este bine ales momentul și persoana care să facă această informare? Mesajul poate să nu-și atingă ținta dacă momentul nu este bine ales. De asemenea persoana celui care scrie mesajul, felul în care îl scrie, poate să influențeze obiectivele de comunicare ale organizației.
- Este adaptat textul publicului țintă pe care dorim să-l atingem? Spre fiecare public țintă trebuie emise mesaje adecvate. Totodată, mesajul trebuie conceput pe o temă de interes jurnalistic și într-o modalitate adecvată pentru publicare, care să presupună un efort minim din partea publicațiilor. Jurnaliștii de regulă selectează doar acea parte a materialelor care îi interesează, deci mesajele se pot „dilua”; sau pot recombina informația din material în maniera pe care o consideră potrivită din punctul lor de vedere, astfel încât nu se va mai obține efectul scontat. Există situații în care materialele transmise mass-media să nu fie publicare, motiv pentru care trebuie găsite alternative la informarea publică pe care intenționăm să o realizăm.

Dar care sunt elementele care fac o informație atractivă pentru presă? Mircea Dan, în *Tehnici de relații publice*, apărută în anul 2004, amintește câteva însușiri principale, dintre care amintim următoarele:

- *actualitatea evenimentelor*: îi interesează pe cititori și, deci, și pe editori. Oamenii sunt interesați de ce este nou, de actualitate, în mult mai mare măsură decât evenimentele perimate
- *proximitatea*: oamenii sunt mult mai interesați de evenimentele care se întâmplă în imediata lor apropiere.
- *consecințe*: oamenii sunt interesați de felul în care un eveniment i-ar putea afecta prin consecințele sale..
- *conflict*: știrile care prezintă un element de confruntare se bucură de o mai mare atenție.
- *elemente emoționale* constituie elemente de interes pentru presă și pentru consumatorii de presă, atât prin ele însele, cât și prin consecințele lor..
- *proeminență*: informațiile despre personalități importante ale vieții publice se vor bucura de întâietate în ceea ce privește difuzarea prin mass-media
- *progres*: relatările care conțin știri despre invenții, descoperiri și tehnologii noi care ar putea afecta într-un fel sau altul viața oamenilor vor fi căutate de mass-media și cititori
- *bizarerie*: orice lucru neobișnuit, ciudat, va atrage interesul oamenilor.

Un ultim model al relației dintre mass-media, cetățeni și clasa politică este modelul biotop

Acesta pleacă de la ideea interdependenței dintre mass-media și clasa politică, în această schemă, publicul având doar rolul de spectator.

Așa cum s-a putut evidenția în cele relatate mai sus, mass-media reprezintă, în primul rând un instrument de informare care folosit eficient, asigură o bună popularizare a acțiunilor întreprinse de orice organizație. Stabilirea unei relații permanente cu mass-media în vederea reflectării adecvate a tuturor evenimentelor și acțiunilor întreprinse va contribui în mod esențial la creșterea prestigiului organizației. Prezența în mass-media este o necesitate, iar ignorarea acestui fapt, un lux. Prin rolul de supraveghere pe care îl mai deține, mass-media poate fi un partener ideal în asigurarea reușitelor acțiunilor întreprinse de diverși actori în plan local, regional sau național.

De asemenea, o imagine bună a organizației se poate proiecta și asupra autorității finanțatoare, fiind un atu important în momentul în care se încearcă obținerea de finanțări.

Miroslav Keveždi

SERVICIUL PUBLIC ȘI CETĂȚENII

Mijloacele mass-media au un rol extrem de important în ceea ce privește participarea cetățenilor la viața politică și socială. Ei au dreptul să aleagă și să fie aleși la funcții politice, în timp ce iau propriile hotărâri ținând cont de informațiile care le sunt, într-o măsură foarte mare, servite prin intermediul mijloacelor de informare.

Mass-media asigură publicitate politicienilor și promovează munca și programele partidelor politice, iar, atunci când eliberează spațiul pentru opinia opoziției, pun baza pentru o alegere rațională sau pentru hotărârile luate de cetățeni. În acest fel, cetățenii primesc informațiile necesare pentru a realiza o participare politică eficientă.

Rolul mijloacelor de informare nu se reține doar la aceasta. Mass-media apar și ca un spațiu de informare și de dezbateri publice asupra temelor importante pentru comunitate, despre informațiile legate de mărfuri și servicii, despre schimbul de idei, integrare și participare democratică.

Raportul activ al cetățenilor, care se pune în legătură cu participarea politică, nu se limitează doar la alegerile politice. Formele de participare ale cetățenilor includ și inițiativele, adunările, referendumurile și alte forme de influențare asupra activității comunității locale (organe de muncă, consilii etc.). Fiecare cetățean are dreptul de a critica munca organelor de stat sau a altor organe și

organizații sau a funcționarilor, să facă propuneri, petiții și sugestii la care trebuie să primească răspuns, în cazul în care îl solicită.

Participarea democratică a cetățenilor subînțelege asocierea acestora în legătură cu rezolvarea unui cerc foarte larg de întrebări, fapt prin care se creează așa-numitul sector civic. În acest fel, cetățenii pot influența modificarea sau menținerea mediului lor social în direcția care pentru ei este acceptabilă. O acțiune sau o idee, acoperită de mijloacele mass-media, poate fi susținută de publicul larg, dobândește la însemnătate și este mai ușor observată, realizată sau ajutată de aceia care iau hotărârile.

Caracterul mijloacelor de informare și interesul cetățenilor

Selecția informațiilor prezentate prin intermediul mass-media, precum și a informațiilor legate de acțiunile cetățenilor este determinată de caracterul mijloacelor de informare. În acest sens, observăm că aceste mijloace le putem clasifica după teritoriul de acoperire, caracteristicile tehnice, comercializare, organul care le-a înființat, limbă, dependența de diferite influențe, politica de redactare, tematică etc.

Referindu-ne la acoperire, putem vorbi despre mijloace de informare cu caracter local, regional, provincial sau național. Ținând cont de caracteristicile tehnice, mijloacele mass media pot fi de tipar și electronice (televiziunea, radioul și internetul).

Mijloacele de informare pot servi și ca modalitate de promovare a unui partid politic și, în acest sens, politica de redactare poate corespunde politicii partidului respectiv. Pe de altă parte, mijloacele mass-media pot fi, într-un sens restrâns, publice, ceea ce înseamnă că politica de redactare coincide cu interesul publicului larg.

De aici reiese și clasificarea mijloacelor de informare în mass-media comerciale, pe de o parte, și, pe de altă parte, în Serviciul Public și mass-media sectorului civic. Conform Legii de Informare Publică, organele care au înființat mijlocul de informare respectiv nu pot fi, direct sau indirect, republica sau autonomia teritorială, precum și nici o instituție, întreprindere sau un alt organ care, în marea majoritate, aparține republicii sau este, parțial sau în întregime, finanțat din bugetul public, în afară de cazul în care aceasta este prevăzut prin legi speciale, prin care se face reglementarea sferei radiodifuziunii. Legea privind Radiodifuziunea prevede înființarea a două servicii publice – Radioteleviziunea Serbiei și Radioteleviziunea Voivodinei. Conform strategiei Agenției Republicane pentru Radiodifuziune, este prevăzută și privatizarea tuturor mijloacelor mass-media care aparțin sectorului social, respectiv republicii. Acest proces a fost de câteva ori prelungit și amânat, așa că, și în prezent, mai există mijloace de informare cu caracter local, înființate de comune, deși aceasta nu este în acord cu Legea.

Prin procesul de privatizare, toate mijloacele mass-media, în afară de Serviciul Public și mass-media care aparțin sectorului civic, ar

deveni particulare, ceea ce înseamnă că ar avea caracter comercial, orientat spre profit. Pe de altă parte, serviciile publice le înființează cetățenii și ele ar trebui să fie orientate spre interesul lor. Cetățenii finanțează serviciile publice prin abonament și au dreptul ca, la suma care are valoarea între 1 și 2% dintr-un salariu mediu, primesc informații în acord cu necesitățile lor.

În legătură cu sfera mass-media apare, foarte des, dubiul despre caracterul unui anumit mijloc de informare. Cel mai des, avem de-a face cu acela care se referă la faptul că unele dintre mijloacele mass-media susțin un anumit partid politic, fapt care poate fi sesizat și în legătură cu mijloacele mass-media comerciale, cele comunale sau publice.

Vorbind despre Serviciul Public, ne dăm seama că informațiile pe care le oferă sunt orientate spre activitatea Guvernului, ceea ce, în absența unei atitudini critice, se poate ușor transforma într-o promovare a partidelor de guvernământ.

Un acces mass-media etic subînțelege echilibrarea informațiilor, ceea ce se poate referi la prezența opoziției, dar și la interesul cetățenilor.

Observăm că sub un acces mass-media corect doar se presupune, nu și investighează, interesul cetățenilor. Aceasta înseamnă că informațiile sunt balansate abia în raport cu opoziția, în timp ce adevărata opinie a cetățenilor se neglijează. Din această cauză, cetățenii nu se simt puși în prim plan, fapt care poate isca frustrarea publicului, precum și scăderea interesului pentru urmărirea programului oferit de

posturile de radio și televiziune.¹ În același timp, aceasta duce la majorarea politizării sferei publice în general, în timp ce interesul cetățenilor se neglijează. Presupunem că interesul lor nu este întotdeauna reprezentat prin intermediul partidelor politice, ci și prin sectorul civic.

Conform Legii privind Autogovernarea Locală, autogovernarea are obligația să asigure informarea cetățenilor. Aceasta se poate realiza prin intermediul bazei electronice de date (orașul Niș 2001, comunele belgradene, Indija etc.), prin tipărirea actelor oficiale sau prin publicarea lor în faza de pregătire (convorbiri în legătură cu bugetul), prin tipărirea pliantelor, instrucțiunilor sau a afișelor etc. Canalele de lansare a astfel de informații sunt convorbirile publice prin intermediul mijloacelor mass-media sau la adunările publice, apoi trimiterea mesajelor prin poștă, serviciile telefonice, anunțurile în mijloacele mass-media, reclamarea activităților pe bilborduri, centrele de informare a cetățenilor, conferințele de presă, colaboarea cu NGO-urile și asociațiile cetățenilor.

Reciprocitatea în acordarea informațiilor, adică ocazia acordată cetățenilor de a-și expune părerea, de către autogovernare, se poate realiza prin organizarea „porții deschise“ a anumitor servicii înainte de aducerea deciziei finale, prin organizarea unui tim de convorbire cu cetățenii, apoi a adunărilor publice (dezbateri, discuții), sau prin întâlniri ale acelor care sunt la conducere cu cetățenii etc.

Având în vedere faptul că cetățenii manifestă interes pentru faptul ca activitatea serviciilor publice și a mijloacelor de informare să fie corectă, nu numai în ceea ce privește participarea lor la viața politică, ci și în legătură cu urmărirea acțiunilor care aceste organe le întreprind, în sensul cel mai larg, și să respecte interesele lor, la toate nivelurile, se pune întrebarea: în ce măsură Serviciul Public respectă aceasta, fiind vorba despre un post înființat și finanțat chiar de cetățeni?

Serviciul Public Provincial și cetățenii

Conform Legii privind Radiodifuziunea, programele care se realizează și lansează în cadrul Serviciului Public de Radiodifuziune sunt de un interes general. Acesta trebuie să asigure varietatea și balansarea conținuturilor care susțin valorile democratice ale societății contemporane, mai ales în ceea ce privește respectarea drepturilor omului și a pluralismului de idei cultural, etnic și politic.

Radioteleviziunea Novi Sad a intrat, pe data de 1 mai 2006, în procesul final de transformare într-o instituție de radiodifuziune, care este, după modelul serviciului public, „înființată de cetățeni, finanțată de cetățeni și supravegheată de cetățeni“. Școala de Jurnalistică din Novi Sad, în calitate de organizație neguvernamentală, înființată în 1996, urmărește programul Instituției de Radiodifuziune a Voivodinei, prin monitorizarea programului de radio și televiziune, începând cu septembrie 2006 ². Monitoringul a cuprins programele realizate în 6, din

cele 8 limbi, care le emite Radioteleviziunea Novi Sad – sârbă, maghiară, slovacă, română, ruteană și romă. Scopul a fost de a se arăta în ce măsură se respectă principiul obiectivității în tratarea diverselor interese politice și a subiecților, interesul pentru libertate și pluralism în exprimarea opiniei publice, identității culturale a comunităților minoritare și emiterea conținuturilor despre acționarea asociațiilor civice și a organizațiilor neguvernamentale, așa cum prevede Legea privind Radiodifuziunea. Metoda folosită este una cantitativo-calitativă, făcându-se analiza conținutului corpusului de emisiuni, mai întâi a celor informative, iar după aceea și a celorlalte.

Sarcinile serviciului public, determinate de lege, cu scopul de a se realiza interesul general și legate de participarea cetățenilor în sfera mass-mediei publice, sunt:

- Să producă și să emită programe dedicate tuturor segmentelor societății, fără discriminare, ținând, mai ales, cont de specificul grupurilor sociale precum copiii și tinerii, grupurile minoritare și etnice, persoanele handicapate, cele periclitare social și surdomute (cu obligația de a emite, paralel cu segmentul sonor al acțiunii sau al dialogului, textul scris) etc.
- Să satisfacă necesitățile cetățenilor în legătură cu programele care exprimă identitatea culturală, atât a poporului majoritar, cât și a comunităților minoritare, respectiv a grupurilor etnice, oferindu-le posibilitatea de a urmări, pe teritoriul pe care trăiesc, anumite conținuturi în limba lor maternă;

- Să facă posibilă emiterea conținuturilor despre activitățile asociațiilor civice și a organizațiilor nonguvernamentale la oră potrivită, precum și a comunităților confesionale, pe teritoriul de emiteră a programului;
- Să facă posibilă, pe plan anual, emiterea programelor producțiilor independente, a căror selecție se face pe baza concursului și prin semnarea unui acord scris cu producția respectivă, respectând condițiile de piață.

Monitoringul a arătat că în programele informative un tratament privilegiat au organele de conducere, mai ales cele centrale republicane. Aceasta înseamnă că subiecții cărora le-a fost oferită posibilitatea să-și exprime opinia în legătură cu anumite probleme sunt, predominant, subiecții de stat, respectiv reprezentanții partidelor de guvernământ. Astfel, acești subiecți în programul informativ în limba slovacă apar în 52% din cazuri, în limba romă – 46%, în programul de radio în limba sârbă în 38%, în timp ce în programul TV în limba sârbă apar în 36% din cazuri.

Acești subiecți aparțin cercurilor de vârf de conducere – președintele Republicii sau al Guvernului, vicepreședintele și miniștrii. În afară de ei, apar frecvent și subiecți din cultură și educație. În programul în limba ruteană, astfel de subiecți apar în 11% din cazuri.

Programul informativ al Radioteleviziunii Voivodinei neglijează, frapant, cetățenii, asociațiile lor și organizațiile nonguvernamentale, deoarece în 6 din 11 programe informative (radio și

TV) nu au apărut, niciodată, ca obiect despre care se vorbește, sau au fost amintiți în mai puțin de 1% din cazuri, printre toți subiecții înregistrați. Doar programul în limbile romă (7%) și maghiară (4%) acordă atenție, într-o măsură mai mare, activităților și opiniilor cetățenilor și asociațiilor lor. În programul de televiziune în limba sârbă acești subiecți se amintesc în 3% din cazuri, sau mai puțin. Această constatare arată că există un dezacord direct cu sarcinile amintite ale serviciului. Aceasta înseamnă că cetățenii, pe banii lor, nu au posibilitatea să-și spună opinia și că plătesc pentru promovarea establishmentului politic. În programe nu a fost, de asemenea, înregistrat nici un efort de a se prezenta opiniile opuse ale subiecților autohtoni despre aceeași temă, fapt care nu încurajează cu nimic participarea politică eficientă a cetățenilor.

Situația este similară și când este vorba despre structura tematică a programului Radioteleviziunii Voivodinei. Temele propagate de establishment predomină comparativ cu acelea care au legătură cu viața de fiecare zi. Vorbind în general despre temele legate de evenimentele pe plan internațional se vorbește în 21% - programul de televiziune, respectiv în 24% din cazuri, când este vorba despre programul de radio. Temele legate de politica autohtonă apar în 23% - programul de televiziune, respectiv în 28% din cazuri - programul de radio. Cel mai drastic exemplu de predominare a politicii îl găsim în programul de radio în limba ruteană, unde politica a ocupat 36%, economiei revenind doar 3% din program, ce este contrar expectărilor auditoriului.

Expectările de la serviciul public

În cadrul cercetării, au fost organizate discuții cu 7 grupuri-focus, constituite din public, pentru fiecare program monitorizat. Aceste grupuri au contribuit la tragerea concluziei că, aceia care urmăresc programul Radioteleviziunii Voivodinei nu sunt mulțumiți de ofertă. Ei consideră, la fel, că programul nu investighează, într-o măsură satisfăcătoare, specificul provinciei în raport cu întreaga țară, că programul este caracterizat de standarde tehnico-profesioniste scăzute, metode învechite și de un vocabular sărac în exprimarea jurnaliștilor, în timp ce personalul care participă la realizarea programului nu are pregătire adecvată și nu poate face față cerințelor.

Cetățenii manifestă interes pentru informațiile care țin de planul local, din întreaga provincie, legate de viața de fiecare zi. Despre întâmplările pe plan internațional și pe țară se informează prin intermediul altor mijloace de informare, astfel că așteaptă, de la serviciul provincial, să fie orientat spre provincie, cu tot specificul ei. Confirmarea o găsim și în faptul că, în perioada de desfășurare a monitoringului, din totalul de 11, 8 emisiuni au plasat mai multe informații despre aceea ce se întâmplă la Belgrad decât la Novi Sad.

Conform părerii lui dr. Rade Veljanovski, profesor la Facultatea de Științe Politice din Belgrad, analiza informațiilor dobândite prin monitorizarea programului și prin discuțiile cu reprezentanții auditoriului, arată că cetățenii manifestă necesitatea pentru existența

unui sistem mass-media de tipul serviciului public și că, în acest sens, au expectări foarte mari de la Radioteleviziunea Voivodinei, în calitate de serviciu public. El consideră că „deși funcțiile programului Radioteleviziunii Voivodinei, privite formal, se găsesc în domeniul legii, avem indicii că independența politică nu este deplină și că există exemple de nerespectare a standardelor de limbă, ceea ce este, prin lege, precis definit. În general, programul nu este la nivelul care se așteaptă de la un serviciu public, deoarece nu putem vorbi nici despre o varietate a tematicii, nici despre o muncă creativă, de investigare și de autor“³.

Urmărirea programului Radioteleviziunii Voivodinei, este, în pofida unei ușoare îmbunătățiri a calității, și pe mai departe, slabă, iar în noiembrie 2007 a avut o contribuție de 0,9%⁴. Conform opiniei Comitetului de Realizare a Programului, urmărirea trebuie mărită, fiind vorba despre „totuși unicul criteriu de apreciere a calității programului“, iar președintele Comitetului, Miroslav Plančak, a apreciat că programele în limbile minorităților, care se emit la canalul doi al Radioteleviziunii Voivodinei, nu satisfac cerințele și duc la ghetoizarea lor. Un membru al acestui Comitet, Dimitrije Boarov, a apreciat că Serviciul Public Provincial nu a realizat nimic în ceea ce privește căutarea propriei identități, adăugând că această identitate trebuie să justifice existența a două servicii publice în Serbia. Boarov a apreciat că aceasta s-ar fi putut realiza cel mai ușor și mai repede în programul informativ, care a rămas, însă, așa cum a fost înainte, ca o consecință a „unor soluții de cadre catastrofale“⁵.

Având în vedere că, în timpul realizării monitoringului, nu au fost investigate problemele legate de soluțiile de cadre sau cele instituționale, făcute în cadrul acestui post de radio și televiziune, nu putem vorbi despre motivele care au iscat o astfel de situație. Aceea ce monitoringul a arătat, însă, și ce nu corespunde necesităților cetățenilor și participării lor este:

- Nu se fac cercetări „în teren“, așa că nu există nici întâlniri cu cetățenii;
- În programul de radio nu se aude decât vocea crainicului;
- În programul de televiziune nu există emiteri pe viu;
- Jurnaliștii nu se angajează suficient;
- Multitudinea știrilor de agenții (Tanjug);
- Predomină temele din domeniul politicii și mapamond, foarte puțin acordându-se atenție întâmplărilor regionale și locale;
- Absența subiecților din afara sferei politicii.

Din aceste motive, evident, e foarte dificil de a trece pragul informativ stabilit pentru Serviciul Public al Voivodinei, având în vedere alegerea informațiilor care nu corespund necesităților cetățenilor, ceea ce face, din postul de radio și televiziune respectiv, un spațiu paradoxal „străin“ de participare, mai ales dacă știm că este înființat, finanțat și controlat de cetățeni.

¹ “Pentru a-i motiva pe cetățeni să participe, ei trebuie să aibă senzația că votul lor contează, că pot influența situația și întâmplările. La fel, cetățenilor trebuie acordată ocazia să vorbească liber despre aceea ce îi apasă. Părerilor lor trebuie acordată atenția care merită“ în: PLOŠTAJNER, Zlata; MENDEŠ, Ivona. *Kako potaknuti razvoj na lokalnoj razini: priručnik s primjerima najbolje prakse iz Jugoistočne Europe* (Zagreb, Freidrich Ebert Stiftung - Ured u Zagrebu, 2005).

² Cf. VALIĆ NEDELJKOVIĆ, Dubravka [redactor]. *Medijska sfera – Javni servis Vojvodine – Monitoring transformacije Radio-Televizije Novi Sad u Javni servis Vojvodine* (Novosadska novinarska škola, Novi Sad, 2007).

³ Cf. VELJANOVSKI, Rade. *Javni RTV servis – savremeni značaj i uloga* în: VALIĆ NEDELJKOVIĆ, Dubravka [redactor]. *Medijska sfera – Javni servis Vojvodine – Monitoring transformacije Radio-Televizije Novi Sad u Javni servis Vojvodine*.

⁴ Contribuția celor mai importante posturi de televiziune în auditoriul total pentru luna noiembrie, după „AGB Nieslen Media Research“, în noiembrie 2007 arată astfel: RTS 1 cu 26,3%, Pink cu 22%, urmează B92 cu 11%, RTS 2 cu 7,5%, precum și Fox cu 5,3%, Avala cu 3,6%, Studio B cu 1% (post de televiziune belgrădean), Košava cu 0,7%, Happy cu 1,3% și Radioteleviziunea Voivodinei cu 0,9%, în timp ce celelalte posturi sunt vizionate de 20,4% din populație.

⁵ Beta, www.danas.co.yu/20070813